

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ДОНБАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

ІВАНІЙ Ігор Володимирович

УДК 378:[37.091.12.011.3-051:796]:001.895 (043.3)

**АКМЕ-КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ
ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Слов'янськ – 2021

Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Роботу виконано в Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор педагогічних наук, професор
Солдатенко Микола Миколайович,
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих
імені академіка Івана Зязюна НАПН України,
провідний науковий співробітник
відділу теорії і практики педагогічної освіти.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Ажиппо Олександр Юрійович,
Харківська державна академія
фізичної культури, ректор;

доктор педагогічних наук, професор
Сущенко Андрій Віталійович,
Класичний приватний університет (м. Запоріжжя),
завідувач кафедри освіти та управління
навчальним закладом;

доктор педагогічних наук, доцент
Шукатка Оксана Василівна,
Львівський національний університет
імені Івана Франка, доцент кафедри фізичного
виховання та спорту.

Захист відбудеться 21 вересня 2021 р. о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 12.112.01 у Державному вищому навчальному закладі «Донбаський державний педагогічний університет» за адресою: 84116, Донецька область, м. Слов'янськ, вул. Г. Батюка, 19, ауд. 201.

Із дисертацією можна ознайомитися на сайті <http://www.slavdpu.dn.ua/index.php/nauk/vch-rada-soc-pedagog/povidomlenya-spec-vchena-rada> та в бібліотеці Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» за адресою: 84116, Донецька область, м. Слов'янськ, вул. Г. Батюка, 19.

Автореферат розіслано 20 серпня 2021 року.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

С.М. Курінна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Високий рівень освіченості й культури кожної особистості сьогодні слід сприймати як важливий маркер розвитку людства. Професійна підготовка все більше орієнтується на досягнення високого рівня професійної кваліфікації, здатність до неперервного розвитку, відповідність сучасним запитам стейкхолдерів щодо кадрового забезпечення галузі. Тому особливої значущості набувають теоретико-методологічні, соціально-психологічні та організаційно-педагогічні аспекти підготовки випускників закладів вищої освіти, зокрема, майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту (ФКіС), для яких серед результатів підготовки важливо бачити сформованість загального рівня фізичної культури: ціннісне ставлення до здоров'я (власного і громадян), прагнення підвищити рівень рухової активності у суспільстві з метою його оздоровлення, створити умови для трансляції цінностей фізичної культури і спорту, їх перенесення на культуру навчально-виховної й фізкультурно-спортивної діяльності.

З іншого боку, для фахівців галузі ФКіС завжди були важливими особисті результати у різних сферах діяльності (спортивна, професійна, побутова, поведінкова тощо) як досягнення власних акме-вершин, що уможлилювали підтвердження власної конкурентоспроможності та успішності у різних сферах діяльності, у т.ч. педагогічній.

Згадані підходи – культурологічний та акмеологічний – є засадничими для успішної професійної підготовки фахівців ФКіС, що підтверджується низкою наукових розвідок. Проте в умовах трансформаційних викликів суспільства їх поодинокі використання не можна вважати ефективним, оскільки від фахівця ФКіС сьогодні вимагається не лише загальнокультурна освіченість та високий рівень (рівень акме) спортивних досягнень, а й здатність реалізувати власний потенціал у «післяспортивний» період (робота тренером, інструктором, спортивним менеджером тощо). Нові професії в галузі ФКіС вимагають навичок самовдосконалення у різних сферах, що потенційно впливає як на розвиток у фахівців ФКіС загальної культури, так і бачення нових акме-вершин свого професійного розвитку. Зазначене актуалізує наукові розвідки щодо синергетичного поєднання культурологічного та акмеологічного підходів у професійно-педагогічній підготовці майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту.

Орієнтування на ефективну професійно-педагогічну підготовку майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту відображені в концептуальних положеннях та нормативних документах міжнародного (міжнародні декларації і комюніке Хартії ЄС та ЮНЕСКО) та національного (Закони України «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про освіту» (2017 р.), «Про фізичну культуру і спорт» (1993 р. зі змінами), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013 р.), Постанова Верховної Ради України «Про забезпечення сталого розвитку сфери фізичної культури і спорту в Україні в умовах децентралізації влади» (2016 р.), Постанова КМУ «Про затвердження Державної цільової соціальної

програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2024 року» (2021 р.) рівнів.

Важливими для означеної проблеми є наукові результати, що пов'язані з теоретико-практичними розвідками у таких напрямках:

- теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту (О. Ажиппо, Ю. Бойчук, М. Данилевич, Л. Демінська, Т. Дерєка, М. Дутчак, Р. Клопов, Г. Кондрацька, Т. Круцевич, А. Сущенко, О. Тимошенко, О. Шукатка та ін.), де зацентровано увагу, зокрема, на потребі модернізації професійної підготовки фахівців ФКіС через зміну її структури і змісту та доведено перспективність побудови моделей професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту на засадах аксіологічного (Л. Демінська), акмеологічного (Т. Дерєка) та культурологічного (Г. Кондрацька) підходів;

- професійно-педагогічна підготовка фахівців з фізичної культури і спорту на засадах акмеології, зокрема, практичне використання професійної акмеології (Г. Хозяїнов, Е. Гаї), акмеологічне становлення спортивного педагога (Є. Бистрицька), теоретичні та прикладні засади акмеології спортивних досягнень (Ю. Курамшин, Г. Шашкін), акмеологічний аналіз спортивної індивідуальності (І. Юров, Z. Jaworski), акмеологічні засади неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання (Т. Дерєка);

- професійно-педагогічна підготовка фахівців з фізичної культури і спорту на культурологічних засадах, зокрема, сутність фізичної культури і її формування з позицій філософсько-культурологічного рівня методології (Н. Візитей, Л. Матвеев та ін.), фізична й спортивна культура фахівця та її духовно-фізичний зміст (М. Віленський, Ю. Ніколаєв, Н. Grabowski), роль сучасної фізичної культури як виду культури і соціального явища у професійній фізкультурній освіті (Ф. Собянін, Е. Franke); формування професійно-мовленнєвої культури майбутніх фахівців з фізичного виховання (Г. Кондрацька); формування інформаційно-цифрової культури фахівців ФКіС в умовах змішаного навчання (С. Лазоренко).

Узагальнення згаданих та інших наукових результатів свідчить про потенціал акме-культурологічних засад як синергії акмеологічного і культурологічного підходів для професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури та спорту, яка може позитивно вплинути на професійно-педагогічну культуру майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту як результат їхньої професійно-педагогічної підготовки.

Доцільність дослідження саме акме-культурологічних засад професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту підсилюється також наявною низкою *суперечностей* між:

- запитом суспільства на високий рівень культури майбутніх фахівців та орієнтованістю результатів їхньої професійної підготовки більшою мірою на фахові компетентності;

- розробленістю культурологічного й акмеологічного підходів у теорії професійної освіти, їх активним залученням у педагогічні дослідження та

відсутністю наукових розвідок, де теоретично обґрунтовано акме-культурологічний підхід як синергетичне їх поєднання, що гарантує появу нової якості у професійній підготовці фахівців;

– наявністю успішного досвіду залучення акмеологічного і культурологічного підходів вітчизняними й закордонними закладами вищої фізкультурної освіти до професійної підготовки фахівців та недостатнім осмисленням їх синергетичного потенціалу для формування професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту;

– потребою суспільства у фахівцях галузі ФКіС зі сформованою професійно-педагогічною культурою та несприйнятті такої культури необхідним результатом професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців ФКіС, відсутністю тлумачень її сутності і структури;

– спроможністю сучасних закладів вищої освіти забезпечити успішну підготовку майбутніх фахівців ФКіС на акме-культурологічних засадах та відсутністю у теорії і практиці професійної освіти теоретично обґрунтованої системи професійно-педагогічної підготовки, яка має своїм результатом сформованість професійно-педагогічної культури фахівця ФКіС.

Актуальність означеної проблеми в педагогічній теорії і практиці та необхідність вирішення наведених суперечностей зумовили вибір теми дослідження **«Акме-культурологічні засади професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до зведеного плану науково-дослідної роботи Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка: по кафедрі теорії і методики фізичної культури «Теоретичні і методичні основи фізкультурної освіти різних груп населення» (номер державної реєстрації № 0116U000900, 2016-2020 рр.) та кафедрі теорії і методики спорту «Оптимізація навчально-тренувального процесу спортсменів у системі багаторічної підготовки» (номер державної реєстрації № 0116U000898, 2016-2020 рр.).

Тема дисертації затверджена Вченою радою Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка (протокол №6 від 26 грудня 2015 року).

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту в закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – система професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту на акме-культурологічних засадах.

Мета дослідження полягає в розробленні, науковому обґрунтуванні та експериментальній перевірці системи професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту на акме-культурологічних засадах.

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Дослідити стан розробленості проблеми професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту в науковій літературі та світовій практиці.

2. З'ясувати сутність і структуру нової категорії професійної освіти «професійно-педагогічна культура майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту».

3. Виявити синергетичний зв'язок акмеологічного та культурологічного підходів як ефективної основи професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту.

4. Розробити та теоретично обґрунтувати систему професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту, побудовану на акме-культурологічних засадах

5. Запропонувати педагогічні умови, які детермінують успішну професійно-педагогічну підготовку майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту, побудовану на акме-культурологічних засадах

6. Визначити критерії і показники, на основі яких охарактеризувати рівні сформованості професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту.

7. Експериментально перевірити ефективність системи професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту, побудованої на акме-культурологічних засадах.

Концепція дослідження розглядається крізь призму методологічного, теоретичного і процесуального щаблів.

Методологічний щабель характеризує концепцію дослідження на філософському, загальнонауковому, конкретно-науковому та методико-технологічному рівнях.

На *філософському рівні* використані положення філософії щодо: розвитку, самореалізації, самовдосконалення особистості; єдності теорії та практики свідомої активності людини як суб'єкта пізнавальної діяльності; цінності досягнення вершин особистісного і професійно-педагогічного розвитку в контексті сучасних цивілізаційно-парадигмальних трансформацій.

На *рівні загальнонаукової методології* задіяні: концептуальні положення професійної фізкультурної освіти в умовах світових тенденцій глобалізації та інтеграції; системний, комплексний, синергетичний, аксіологічний, екзистенційний та діяльнісний підходи щодо дослідження проблеми професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з ФКіС.

Системний підхід дозволяє розглядати професійно-педагогічну підготовку майбутніх фахівців з ФКіС як складову системи професійної фізкультурної освіти, що забезпечує високий рівень професійної культури, єдність і цілісність її складових, а тому залучено з метою розроблення концептуальних положень та моделювання системи професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту на акме-культурологічних засадах.

Комплексний підхід використано з метою увиразнення комплексних динамічних змін у якостях особистості фахівця з ФКіС, які вплинули на формування його професійно-педагогічної культури, та перспективу інтеграції

акмеологічного та культурологічного підходів для організації успішного процесу професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з ФКіС.

Синергетичний підхід розглядаємо як підґрунтя для розкриття сутності процесу професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з ФКіС як відкритого процесу, який функціонує і розвивається завдяки різним, часто непередбачуваним впливам. Точкою біфуркації для системи вважаємо синергетичне поєднання акмеологічного і культурологічного підходів, яке спричинює появу не лише нових освітніх технологій, а й нових якісних характеристик фахівця та виступає конструктивною основою для розвитку їх професійної підготовки.

Аксіологічний підхід залучено для аналізу професійних та педагогічних цінностей фахівців з фізичної культури і спорту, характеристики мотиваційно-аксіологічного компоненту їх професійно-педагогічної культури, який забезпечує формування ціннісних орієнтацій фахівців у процесі професійно-педагогічної підготовки на акме-культурологічних засадах.

Екзистенційний підхід сприяв формуванню «Я-концепція», баченню професійно-педагогічної придатності майбутнього фахівця з фізичної культури і спорту в процесі професійно-педагогічної підготовки на акме-культурологічних засадах.

Діяльнісний підхід використано для уточнення механізмів формування професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців з ФКіС через освітню діяльність, організацію освітнього процесу, добір методів і форм навчання, дотримання педагогічних умов професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту на акме-культурологічних засадах.

На рівні *конкретно-наукової методології* задіяно: акмеологічний, культурологічний та акме-культурологічний підходи щодо визначення й характеристики результатів професійно-педагогічної підготовки фахівців ФКіС; принципи професійно-педагогічної підготовки фахівців з фізичної культури і спорту (принцип всебічного, гармонійного розвитку особистості; зв'язку з життєдіяльністю; оздоровчої, лікувальної та адаптивної спрямованості; доступності та індивідуалізації; систематичності; вікової адекватності фізичного навантаження; поступового збільшення фізичного навантаження; чергування навантаження й відпочинку), акме-культурологічні принципи (спадкоємності трьох рівнів освіти, цілісності формування фахівця, формування особистості у різноманітній діяльності, професійно-педагогічної спрямованості, єдності теорії і практики, педагогічної рефлексії, соціальної обумовленості); положення теорії фізичного виховання і спорту та теорії і методики професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту.

Системоутворювальним для дослідження є акме-культурологічний підхід як сукупність взаємопов'язаних теоретико-методологічних положень, що забезпечують функціонування професійно-педагогічної діяльності крізь призму індивідуальних, особистісних, суб'єктивно-діяльнісних та професійно-педагогічних характеристик майбутнього фахівця в їх єдності, у всіх взаємозв'язках задля досягнення особистої професійно-педагогічної самореалізації у процесі навчання і виконання професійно-педагогічних завдань

та передбачають спрямування професійно-педагогічної підготовки на становлення особистості фахівця як суб'єкта професійно-педагогічної культури.

На *методико-технологічному рівні* використано систему методів наукового пошуку, технології формування професійно-педагогічної культури фахівця, методики оцінювання рівнів сформованості професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту.

Теоретичний щабель концепції дослідження увиразнюється низкою теоретичних положень, що є вихідними для досягнення мети дослідження та підґрунтям для вирішення поставлених завдань:

- акме-культурологічний підхід як синергетична інтеграція акмеологічного й культурологічного підходів може забезпечити формування нової якості фахівця – його професійно-педагогічної культури;

- професійно-педагогічна культура фахівця ФКіС – це складне особистісне утворення, яке має поєднувати спеціалізовані спортивні знання, вміння, навички із педагогічними для успішної реалізації себе у професійній царині;

- формування професійно-педагогічної культури фахівців ФКіС має відбуватися в межах системи їх професійно-педагогічної підготовки, побудованої на засадах акме-культурологічного підходу і враховувати тренди трансформації світової академічної спільноти (віртуальні світи, доповнена реальність, цифрові освітні середовища тощо), гуманізацію і гуманітаризацію вищої фізкультурної освіти та забезпечувати особистісний розвиток і здатність до творчої самореалізації кожного фахівця ФКіС.

Зазначені положення є похідними від результатів наукових розвідок: сучасної філософії освіти (В. Андрущенко, В. Кремень, В. Огнев'юк, М. Солдатенко, С. Харченко), зокрема філософії фізичної культури і спорту (С. Бубка, М. Булатова); теорії педагогічної освіти (М. Євтух, В. Луговий); професійної підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти (А. Сущенко, М. Чобітько, Я. Цехмістер, Л. Цибулько); педагогічної діяльності викладача закладу вищої освіти (Н. Гузій, Л. Гаврілова, О. Набока, С. Сапожников); професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту (О. Ажиппо, В. Ареф'єв, М. Данилевич, О. Демінський, Т. Дерека, Н. Степанченко, О. Тимошенко та ін.), зокрема із застосуванням інформаційних технологій (В. Ашанін, Р. Клопов), здоров'язбережувальних технологій (Ю. Бойчук, Т. Круцевич, С. Омельченко); професійної підготовки фахівців фізичної культури і спорту за кордоном (Р. Карпюк, М. Кутепов, І. Максименко); професійної акмеології (В. Вакуленко, О. Гладкова, В. Зазикін, В. Стрельников), зокрема педагогічної акмеології (О. Бодальов, О. Дубасенюк, Н. Кузьміна); акмеологічної концепції розвитку професіонала (К. Абульканова, О. Бодальов, Г. Данілова, С. Пальчевський); проєктування акмеологічного середовища навчання (А. Деркач, І. Солов'йов); професійної підготовки фахівців фізичного виховання на засадах акмеології (Т. Дерека, Г. Хозяїнов), зокрема акмеологічного аналізу спортивної індивідуальності (І. Юров); теорії культурологічного підходу до навчання (В. Аніщенко, О. Бондаревська, Г. Гайсіна, В. Гриньова, І. Зимня, Н. Крилова, Н. Сидорчук та ін.), зокрема формування культури особистості

(Г. Балл, О. Бондаревська, С. Гессен) та на основі діалогу культур (В. Біблер, М. Качан); культурологічного підходу до професійної підготовки фахівців фізичної культури і спорту (Н. Візитей, М. Віленський, Л. Матвеев, В. Столяров та ін.), зокрема теорії фізичної і спортивної культури особистості та її духовно-фізичного смислу (Л. Лубишева, Ю. Ніколаєв, Б. Шиян); проектування соціокультурного середовища професійної фізкультурної освіти (О. Лукашук, В. Мазін, Ф. Собянін, Н. Степанченко).

Процесуальний щабель концепції дослідження увиразнюється практико-орієнтованими аспектами професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців ФКіС, а саме:

– зміст професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з ФКіС конструюється відповідно до сучасних досягнень науки і професійної практики у галузі фізичної культури і спорту, ураховує появу нових професій в галузі, а тому серед іншого орієнтується на інновації, на своє психолого-педагогічне наповнення та посилення ваги гуманістичних цінностей фізичної культури;

– процес формування професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців з ФКіС потребує використання інноваційних форм організації освітнього процесу, у т.ч. цифрових, які забезпечують повсюдний навчально-методичний і організаційний супровід суб'єктів учіння, та активних методів навчання для розвитку педагогічної майстерності, яка увиразнює професійно-педагогічну культуру фахівця з ФКіС;

– професійно-педагогічна підготовка майбутніх фахівців з ФКіС на акме-культурологічних засадах базується на креативній діяльності викладачів закладів вищої освіти, які виступають не лише генераторами нових знань і технологій, а й розробниками інноваційного професійно-педагогічного продукту (послуг, методик), опанування якого забезпечить здатність до неперервної самоосвіти та саморозвитку майбутніх фахівців ФКіС.

Для досягнення поставленої мети та вирішення завдань дослідження використовувалися такі **методи**:

– *теоретичні*: контент-аналіз наукових джерел, нормативних документів з метою з'ясування стану розробленості проблеми професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту; компаративний аналіз для вивчення закордонного досвіду професійної підготовки в галузі ФКіС; систематизація і узагальнення з метою визначення концепції дослідження та її висвітлення на методологічному, теоретичному та процесуальному щаблях; термінологічний аналіз для визначення тезаурусу дослідження, тлумачення його основних дефініцій; структурно-логічний аналіз для теоретичного обґрунтування структури професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту, визначення її компонентів, критеріїв і показників сформованості професійно-педагогічної культури фахівців з ФКіС; зіставлення для характеристики рівнів сформованості професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту; абстрагування, узагальнення та класифікація – для обґрунтування акме-культурологічних засад професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців ФКіС; ретроспективний аналіз і проектування з метою розроблення концепції професійно-педагогічної підготовки

майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту, побудованої на акме-культурологічних засадах; моделювання для розроблення моделі системи професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту на акме-культурологічних засадах; графічний аналіз для візуального подання результатів педагогічного експерименту;

– *емпіричні*: опитування, анкетування, спостереження для з'ясування практичного стану розробленості проблеми дослідження; експертні оцінки для обґрунтування доцільності педагогічних умов; тестування для накопичення емпіричних даних за показниками сформованості професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців ФКіС; педагогічний експеримент для перевірки ефективності розробленої системи професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту на акме-культурологічних засадах;

– *статистичні*: методи описової статистики, метод статистичних гіпотез з використанням t-критерію Стьюдента оцінки середніх та критерію хі-квадрат перевірки розподілів на відповідність нормальному закону для кількісної та якісної оцінки результатів педагогічного експерименту та підтвердження їхньої вірогідності, методи факторного і кластерного аналізу для визначення зв'язків між компонентами професійно-педагогічної культури та їхніми складниками.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *вперше* розроблено, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено систему професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з ФКіС на акме-культурологічних засадах, яка включає цільовий, теоретико-методологічний, змістовий, організаційно-процесуальний та критеріально-оцінювальний блоки, де увиразнені провідні підходи (акме-культурологічний, системний, синергетичний, аксіологічний, екзистенційний, діяльнісний), загальнодидактичні й специфічні принципи фізичного виховання і спорту (всебічного гармонійного розвитку особистості; зв'язку з життєдіяльністю; оздоровчої, лікувальної та адаптивної спрямованості; доступності та індивідуалізації; систематичності; вікової адекватності фізичного навантаження; поступового збільшення фізичного навантаження; чергування навантаження й відпочинку) та акме-культурологічні принципи (спадкоємності трьох рівнів освіти; цілісності формування фахівця; формування особистості у різноманітній діяльності; професійно-педагогічної спрямованості; єдності теорії і практики; педагогічної рефлексії; соціальної обумовленості), модернізація змісту професійно-педагогічної підготовки (з акцентами на ціннісних професійних орієнтаціях молоді), педагогічні умови, форми, методи й засоби; *виявлено* синергетичний зв'язок акмеологічного та культурологічного підходів як ефективної основи професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з ФКіС та *введено у науковий обіг* категорію «акме-культурологічний підхід», представлено її авторське трактування; *обґрунтовано* педагогічні умови професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту, побудовану на акме-культурологічних засадах (посилення уваги до гуманістичних цінностей фізичної культури у змісті освітніх компонентів для розвитку ціннісних орієнтацій та мотивації до професійно-педагогічної діяльності; збільшення ваги активних методів навчання для розвитку педагогічної

майстерності; нарощення віртуальної присутності студентів у освітньому, спортивному та соціальному просторах для сприяння розвитку в них здатності до самоосвіти та професійного самовдосконалення; насичення педагогічним змістом науково-дослідної діяльності студентів для культивування схильності до професійно-педагогічної діяльності);

– *уточнено* сутність поняття «професійно-педагогічна культура фахівця ФКіС» та описано його структуру (мотиваційно-аксіологічний, когнітивний, діяльнісний, особистісно-рефлексивний компоненти); удосконалено змістове наповнення навчальних дисциплін професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту, методи й організаційні форми навчання, які сприяють формуванню професійно-педагогічної культури фахівців ФКіС;

– *подальшого розвитку набули:* наукові положення про організацію професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту на акме-культурологічних засадах, орієнтовану на формування в них професійно-педагогічної культури, використання цифрових засобів у педагогічній діагностиці рівнів сформованості професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців з ФКіС.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у розробленні на акме-культурологічних засадах системи професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту та відповідного навчально-методичного супроводу, який включає: *монографію* «Професійно-педагогічна підготовка майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту: акме-культурологічні засади»; *оглядові статті у колективних монографіях* «Професійна культура: сутність, фахові особливості, розвиток»; «Theoretical and practical mechanisms of development of legal science at the beginning of the third millennium», «Information and Innovation Technologies in the Life of Society»; *навчальні посібники* «Фізична культура особистості фахівця фізичної культури і спорту», «Основи професійно-педагогічної культури фахівця фізичної культури і спорту», «Моніторинг та самооцінка якості професійно-педагогічної підготовки студентів фізкультурних спеціальностей»; *методичні рекомендації* «Здоров'язбережувальна компетентність фахівця фізичної культури і спорту», «Комунікативна компетентність фахівця фізичної культури і спорту», «Соціокультурна компетентність фахівця фізичної культури і спорту», «Розвиток професійної самосвідомості майбутнього фахівця фізичного виховання»; *навчально-методичні комплекси на друкованих та електронних носіях з дисциплін* «Фізична культура особистості фахівця фізичної культури і спорту», «Основи професійно-педагогічної культури фахівця фізичної культури і спорту»; *комп'ютерну програму* «Моніторинг стану сформованості професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту» (свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір №179257 від 10.09.2017, видане Державним департаментом інтелектуальної власності Міністерства економічного розвитку і торгівлі України).

Матеріали дослідження можуть бути використані у теорії і практиці освітнього процесу: у закладах вищої освіти при читанні дисциплін професійної та педагогічної підготовки, проведенні спецсеминарів, тренінгів, майстер-класів; у

системі післядипломної освіти педагогічних працівників галузі фізичної культури і спорту; для організації і проведення виробничих (педагогічних) практик студентів, а також магістрантами, аспірантами, докторантами у процесі наукових досліджень.

Результати дослідження упроваджено в освітній процес Навчально-наукового інституту фізичної культури Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (акт №1214/1 від 29.04.2020 р.), Сумського державного університету (довідка № 01/04-06/0122 від 14.01.2021 р.), факультету фізичного виховання Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (довідка №260 від 02.02.2021 р.), Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (довідка №24/21 від 08.06.2021 р.), Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту (довідка № 01-01/17/1 від 15.01.2021 р.), факультету фізичного виховання і спорту Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (довідка від 02.12.2020 р.), Волинського національного університету імені Лесі Українки (довідка № 03-28/01/399 від 10.02.2021 р.), Бердянського державного педагогічного університету (довідка № 57-16/144 від 19.02.2021 р.), Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка (довідка №43 від 18.02.2020 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі представлені в дисертації наукові результати одержані самостійно. У спільних публікаціях авторові належить: визначення сутності компетенцій майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту [2]; визначення структурних компонентів соціокультурного розвитку особистості студента в системі фізкультурної освіти [3]; увиразнення структури фізичної культури особистості [10]; розроблення спеціальних акмеологічних та культурологічних технологій саморозвитку та самореалізації майбутнього фахівця фізичного виховання [11]; розкриття структури і змісту професійно-педагогічної культури фахівця фізичного виховання і спорту [20]; обґрунтування системи формування професійно-педагогічної культури майбутнього фахівця фізичної культури і спорту [30]; деталізація акме-культурологічної парадигми [31]; визначення трисуб'єктної дидактики, яка базується на акмекультурологічних засадах [36]; уточнення інноваційних технологій навчання гуманітарних дисциплін [37]; характеристика професійних навичок фахівців з ФКіС [38]; розділи 1,3 посібника [53]; розділи 2 і 3 посібника [54]; ідея і загальне редагування роботи [59].

Ідеї співавторів у дисертації не використовувалися.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати проведеного дослідження апробовані на наукових заходах різних рівнів, зокрема:

Міжнародних – «Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві» (Луцьк, 2013), «Глухівські наукові читання» (Глухів, 2013), «Медико-біологічні та педагогічні основи фізичного виховання і спорту» (Луцьк, 2013), «Проблеми модернізації змісту і організації освіти на засадах компетентнісного підходу» (Харків, 2014), «Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін» (Суми, 2016), «Професійна культура фахівця: сутність, реалії, перспективи» (Суми, 2016), «Сучасні технології

формування особистості фахівця з фізичного виховання, спорту та здоров'я людини» (Чернігів, 2016-2018), «Theoretical and Practical Mechanisms of Development of Legal Science at the Beginning of the Third Millennium» (Tbilisi, 2018), «Сучасні інновації у сфері педагогіки та психології» (Київ, 2018), «Society for Cultural and Scientific Progress in Central and Eastern Europe» (Budapest, 2018), «Information and Innovation Technologies in the Life of Society» (Katowice, 2019), «Сучасні проблеми фізичного виховання і спорту різних груп населення» (Суми, 2013-2020); «Діджиталізація в Україні: інновації в освіті, науці, бізнесі» (Бердянськ, 2019), «Економіка, управління, освіта і наука: трансфер теорії і практики в умовах цифрової глобалізації» (Мелітополь, 2020).

міжвузівських – на щорічних звітних наукових конференціях професорсько-викладацького складу Навчально-наукового інституту фізичної культури Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка (Суми, 2012-2020).

Основні результати дослідження обговорювалися й отримали позитивну оцінку на засіданнях кафедри теорії і методики фізичної культури Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (2017-2020).

Кандидатську дисертацію на тему «Методика індивідуалізації нормування рухових навантажень молодших школярів із використанням здоров'язбережувальних технологій» захищено у 2012 році у спеціалізованій раді із захисту дисертацій К 79.053.03 у Чернігівському національному педагогічному університеті імені Т.Г.Шевченка за спеціальністю 13.00.02 – теорія і методика навчання (фізична культура, основи здоров'я). Матеріали кандидатської дисертації в тексті докторської дисертації не використовувалися.

Публікації. Основні результати дослідження викладено в 61 науковій праці (з них 47 – одноосібні), серед яких: 1 монографія, 3 розділи в колективних монографіях, 6 навчально-методичних посібників, 4 збірки методичних рекомендацій, 27 статей у фахових виданнях України (з них 21 – у виданнях, які входять до міжнародних наукометричних баз), 8 статей у наукових виданнях інших держав (з них 5 – входять до наукометричних баз Scopus та/або Web of Science) та 11 публікацій апробаційного характеру.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (717 найменувань, з них 52 – іноземною мовою), 21 додаток на 76 сторінках. Робота містить 34 таблиці і 52 рисунки. Загальний обсяг дисертації – 546 сторінок, із них основного тексту – 364 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, сформульовано об'єкт, предмет, мету, визначено завдання, описано методи дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення роботи, особистий внесок здобувача, наведено відомості про апробацію та впровадження одержаних результатів, схарактеризовано структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі – «**Особливості становлення й розвитку професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з ФКіС**» – досліджено стан

розробленості проблеми професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту в науковій літературі та світовій практиці, з'ясовано сутність і структуру нової категорії професійної освіти «професійно-педагогічна культура майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту».

За результатами термінологічного аналізу схарактеризовано тезаурус дослідження, зокрема показано, що «майбутній фахівець з фізичної культури і спорту» – це особистість, яка сьогодні здобуває освіту в галузі «01 Освіта» за спеціальностями «014.11 Середня освіта (фізична культура)» та «017 Фізична культура і спорт» на рівнях вищої освіти «бакалавр» і «магістр», а його професійно-педагогічна підготовка є процесом, який спрямований на формування в нього високого рівня професійної (спортивної) і фізичної культури та педагогічної майстерності, завдяки яким фахівець стає конкурентоспроможним на ринку праці.

Показано, що культура фахівця загалом включає професійну культуру, яка для фахівців з ФКіС інтегрує в себе його спортивну і фізичну культуру, причому перша відрізняється від другої домінуванням змагальних мотивів, мотивів досягнення успіху й особистісної самореалізації, а тому їх поєднання призводить до якісно іншого розвитку фахівця ФКіС: спортивна діяльність сприяє привласненню нових у порівнянні з фізичною активністю матеріальних і духовних цінностей, які в сукупності з цінностями фізичної культури позитивно впливають на загальну культуру особистості.

За результатами ретроспективного аналізу професійно-педагогічної підготовки фахівців ФКіС підтверджено її постійне удосконалення як у нормативному, так і науково-педагогічному вимірі. При цьому за аналізом освітньо-професійних програм встановлено, що сьогодні затребуваними стають такі результати професійної підготовки: здатність виявити послідовність і наполегливість у навчанні, вміння організувати власну освітню діяльність, зокрема володіти навичками тайм-менеджменту та роботи з інформацією різних форматів (текстова, графічна, аудіо, відео); здатність аналізувати цілі та сенси фізкультурно-спортивної діяльності, мотиви досягнення успіхів у навчанні та майбутній професійній діяльності; здатність до розуміння сутності й принципів побудови фізкультурно-спортивної діяльності, аналізу культури як системної категорії сфери фізичної культури і спорту; здатність у процесі навчання та виконання професійних завдань використовувати соціально-гуманітарні знання як фундамент для духовного розвитку особистості, психолого-педагогічні знання для забезпечення процесу осмислення, конструювання й обґрунтування програм професійної діяльності та культурної самоідентифікації; базові медико-біологічні знання про будову й функції організму та закономірності формування культури здоров'я людини.

За аналізом закордонного досвіду підготовки фахівців ФКіС (С. Гаркуша, І. Гринченко, М. Данилевич, Т. Дерєка, Р. Карп'юк, Р. Клопов, Т. Осадча, Є. Приступа, В. Сутула та ін.) виявлено, що завдяки інформатизації та змінам технологій навчання для країн Західної Європи та США стає характерним напрям фізкультурної освіти, пов'язаний з орієнтацією на загальнолюдські цінності й цілі, що відповідають новій цивілізаційній парадигмі – концепції стійкого розвитку. В

європейському педагогічному просторі зафіксовано значну кількість програм підготовки майбутніх фахівців з ФКіС («фахівця-вченого», «фахівця, який рефлексивно самоскеровується», «фахівця соціально-культурного напрямку» та ін.), в яких важливу роль відіграє формування стратегічного мислення майбутніх фахівців з ФКіС, відкритість у сприйнятті цінностей інших культур та водночас здатність бути активним і свідомим представником національної культури.

Виявлено, що закордонні фахівці вбачають вирішення проблеми вдосконалення вищої професійної фізкультурної освіти на основі культурологічного підходу і підкреслюють важливість прояву індивідуальності (індивідуальний стиль фахівця із власними професійними і ціннісно-смысловими сенсами у педагогічній діяльності, формування позитивного образу фізичного «Я», розвитку та поєднання тілесної і психічної досконалості (досягнення власних вершин досконалості, розвиток «Я-концепції») та власного позитивного іміджу.

За підсумками вивчення закордонного досвіду професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з ФКіС обґрунтовано доцільність формування в них професійно-педагогічної культури з урахуванням культурологічного та акмеологічного підходів.

За результатами термінологічного аналізу понять «культура», «професійна культура», «педагогічна культура», вимог до результатів підготовки майбутніх фахівців ФКіС та проведеного факторного аналізу відповідності характеристик фахівця компонентам професійно-педагогічної культури надано авторське тлумачення категорії «професійно-педагогічна культура майбутніх фахівців ФКіС» – *це інтегральна системно сформована в процесі професійно-педагогічної підготовки якість особистості, що забезпечує здатність фахівця до творчого синтезування й поширення соціально-педагогічних і фізкультурно-спортивних цінностей у професійній діяльності та інтегрує в собі усвідомлені мотиви і прагнення саморозвитку, знання (соціогуманітарні, медико-біологічні, валеологічні, психолого-педагогічні), уміння (професійні функціонально-спортивні та педагогічні комунікативні) та здатність до рефлексії професійно-педагогічної діяльності фахівців ФКіС.*

У процесі дослідження обґрунтовано *структуру професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців з ФКіС*, в якій виокремлено мотиваційно-аксіологічний (передбачає наявність мотивів до отримання вищої фізкультурної освіти; переконання щодо значущості соціокультурної місії фахівців з фізичної культури і спорту, цінностей як основи життєвої активності та вибору професійного шляху; професійної мотивації на розвиток педагогічної майстерності), когнітивний (сукупність соціогуманітарних, медико-біологічних, валеологічних та психолого-педагогічних знань), діяльнісний (сукупність професійних функціонально-спортивних і комунікативних умінь) та особистісно-рефлексивний (передбачає рефлексію професійної діяльності фахівця ФКіС по відношенню до його творчої продуктивності) компоненти.

У другому розділі – **«Акме-культурологічний вимір системи професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з ФКіС»** – виявлено синергетичний зв'язок акмеологічного й культурологічного підходів як ефективною основи професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і

спорту, розроблено та педагогічно обґрунтовано систему професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту, побудовану на акме-культурологічних засадах.

Досліджено вплив акмеологічного і культурологічного підходів щодо професійної підготовки фахівців з ФКіС загалом і при формуванні в них культури, зокрема. Виявлено, що однією із методологій, що забезпечує побудову сучасної гуманістичної парадигми професійної фізкультурної освіти, постає акме-культурологічний підхід, означення якого потребує аналізу взаємного синергетичного впливу акмеологічного та культурологічного підходів у контексті професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців.

За аналізом концепцій та моделей професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з ФКіС встановлено, що не дивлячись на постановку і вирішення різних проблем галузі, спільним для більшості науковців є позиціонування акмеологічного підходу як інструментів стимуляції розвитку творчих здібностей та актуалізації творчого потенціалу майбутніх фахівців, тобто інструмента, який дозволяє посилити мотивацію та мобілізувати внутрішні особистісні ресурси на шляху досягнення успіхів і професійного зростання у процесі навчання та подальшій професійно-педагогічній діяльності.

Показано, що акмеологічний підхід розглядає культуру як новоутворення особистості, яке забезпечує майбутньому фахівцю з ФКіС прискорення якісного зростання, закріплення нових досягнень у цьому зростанні й підготовку до нового зростання, що підтверджується положеннями про розвиток різного роду компетентностей (аксіологічна – Л. Демінська, акмеологічна – Т. Дерка, професійна – М. Данилевич), які передують формуванню культури як особистісної характеристики, що має інтегративний характер власної природи через різні сфери культури (духовної, моральної, соціальної, професійно-педагогічної, управлінської, правової тощо).

Виявлено, що більшість дослідників, розглядаючи упровадження культурологічного підходу в професійно-педагогічну підготовку майбутніх фахівців з ФКіС, вказують на необхідність передбачати в змісті вищої освіти ознайомлення/ опанування соціального досвіду і досягнень у сфері фізичної культури. Погоджуючись із цим та спираючись на принципи ізоморфної тотожності освіти і культури, показано, що упровадження культурологічного підходу в професійно-педагогічну підготовку майбутніх фахівців з ФКіС у закладах вищої освіти передбачає концептуальні трансформації основних структурних компонентів вищої фізкультурної освіти: на рівні освітніх цілей – сформуванню професійно-педагогічну культуру майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту; на рівні змісту вищої фізкультурної освіти – посилити культурологічну складову; на рівні педагогічних технологій – спрямувати зусилля на діяльнісне засвоєння майбутніми фахівцями з фізичної культури і спорту культурних норм і цінностей; на організаційно-управлінському рівні – сформуванню організаційну культуру закладу вищої освіти; на результативному рівні – сформуванню особистість майбутнього фахівця з фізичної культури і спорту як суб'єкта культури.

Аналіз досліджень науковців обумовив висновок, що професійно-

педагогічна підготовка майбутніх фахівців з ФКіС, побудована на засадах акмеологічного підходу, надає можливість досягнення такого стану професійної фізкультурної освіти, який можна назвати множиною суб'єктивних професійно-управлінських вершин з визначеними особливостями функціонування і перспективами особистісно-професійного розвитку її суб'єктів, орієнтує майбутніх фахівців на становлення власної акмеологічної позиції, акме-орієнтований саморозвиток та на здійснення акмеологічного супроводу студентів до нових щаблів розвитку.

При цьому культурологічний підхід дозволяє тлумачити професійно-педагогічну підготовку майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту як феномен загальної культури і вибудовувати процес її формування, звертаючись до принципів культурологічної освіти з прагненням подолати тенденції розвитку безособистісної абстрактно-формальної педагогіки.

Зафіксовані аспекти акмеологічного і культурологічного підходів поодиноці применшують потенційно можливий результат професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з ФКіС, а тому узагальнені нами в *акме-культурологічний підхід*, який сприятиме утвердженню філософії професійного успіху. У цьому контексті «парадигма акме» і «культурологічна парадигма», з одного боку, є вдалим поєднанням, яке допоможе підійти до вирішення сучасних завдань вищої фізкультурно-спортивної освіти з позиції цілісності і системності, а з іншого, акме-наповнення фізкультурної освіти розширює поле реалізації завдань культурологічної освіти.

Показано, що для акме-культурологічного підходу як конкретно-наукової методології пізнання фізкультурно-спортивної дійсності проектування освітніх систем набуває пріоритетного значення, оскільки за результатами проектування виявляється можливим цілісне уявлення про професійно-педагогічну культуру, про діалектику співвідношення фізкультурної освіти і культури; про людину, її культурно-антропологічну сутність; про зміст фізкультурно-спортивної освіти, що відображає внутрішню нерозривність її складових у контексті культури, передбачає відтворення цілісної педагогічної системи (цілей, принципів, методів, засобів), де цілісність як якість педагогічного процесу характеризує найвищий рівень його розвитку.

Згідно з акме-культурологічним підходом майбутній фахівець з фізичної культури і спорту визначається суб'єктом професійно-педагогічної діяльності, її головною дійовою особою, а акме-культурологічний підхід визначає три основні взаємно обумовлені проблемно-сміслові аспекти професійно-педагогічної культури:

- особистісне зростання (самовизначення, саморозвиток, самореалізація) на основі «Я-концепції», змін в особистому культурно-творчому досвіді, динаміки культури спілкування та комунікації;
- зростання рівня культури і освіченості (якість й ступінь вираженості ціннісного змісту особистості);
- розвиток і зростання рівня професійної фізкультурної освіченості в цілому, зміни соціокультурного контексту освіти, його предметних, інформаційних і суб'єктивних середовищ, моделей, форм і механізмів організації.

Акме-культурологічний підхід до професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту потрактовано як сукупність взаємно пов'язаних теоретико-методологічних положень, які забезпечують аналіз професійно-педагогічної діяльності крізь призму індивідуальних, особистісних та суб'єктивно-діяльнісних характеристик майбутнього фахівця в їх єдності, у всіх взаємозв'язках задля особистої й професійно-педагогічної самореалізації у процесі навчання і виконання професійно-педагогічних завдань у напрямі досягнення особистісних акме-вершин та передбачають спрямування професійно-педагогічної підготовки на формування професійно-педагогічної культури.

При цьому професійно-педагогічна підготовка майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту на акме-культурологічних засадах розглядається як послідовний процес формування професійно-педагогічної культури фахівців з ФКіС, який забезпечує їхнє професійно-педагогічне становлення та розвиток, формування здатності до самонавчання, саморозвитку, самовдосконалення упродовж життя з метою максимальної особистісної і професійно-педагогічної самореалізації.

Обґрунтовано авторську концепцію професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту на акме-культурологічних засадах, яка включає такі положення.

1. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх фахівців з ФКіС на акме-культурологічних засадах є підсистемою вищої фізкультурної освіти, яка в сучасних соціокультурних умовах орієнтована на формування конкурентоспроможності та мобільності майбутніх фахівців з ФКіС і якість якої має відповідати світовим стандартам вищої освіти та сучасним стратегічним орієнтирам розвитку сфери фізичної культури і спорту в Україні.

2. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх фахівців з ФКіС на акме-культурологічних засадах враховує тенденції трансформації світової академічної спільноти у напрямі підвищення професіоналізму майбутніх фахівців, гуманізації та гуманітаризації вищої фізкультурної освіти, створення інформаційно-цифрового середовища закладу освіти.

3. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх фахівців з ФКіС на акме-культурологічних засадах забезпечує особистісний професійний розвиток, саморозвиток та самовдосконалення фахівця з фізичної культури і спорту упродовж життя, формує їх позитивну мотивацію та здатність досягти високого рівня професійно-педагогічної культури для творчої самореалізації.

4. Зміст професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з ФКіС у вищій школі конструюється відповідно до сучасних досягнень науки і практики, збагачується навчальним матеріалом акме-культурологічної спрямованості і забезпечує успішне формування високого рівня професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців.

5. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх фахівців з ФКіС на акме-культурологічних засадах зумовлює потребу у використанні нових форм організації освітнього процесу, зокрема у застосуванні інноваційних освітніх, у т.ч. інформаційно-комунікаційних, технологій, які забезпечують ефективність

навчально-методичного й організаційного супроводу та його повсюдну доступність.

6. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх фахівців з ФКіС на акме-культурологічних засадах базується на креативній діяльності викладачів закладів вищої освіти, яка спрямовується на розширення суб'єктних функцій майбутніх фахівців з ФКіС для формування в них умінь генерувати нові знання і технології, розробляти інноваційний професійно-педагогічний продукт (послуги, методики тощо), творчо підходити до професійно-педагогічної діяльності, неперервно і постійно саморозвиватися.

Впровадження концепції професійно-педагогічної підготовки зумовило розроблення відповідної системи, яка за результатами педагогічного проектування представлена у вигляді сукупності п'яти структурних блоків (рис. 1).

У *цільовому блоці* системи враховано соціальний запит суспільства на високу якість професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту. У блоці увиразнено інтереси усіх стейкхолдерів щодо формування високого рівня професійно-педагогічної культури фахівців ФКіС.

Серед завдань відзначені: забезпечення мотивації сприймати цінності професійно-педагогічної культури на особистісному рівні; розвиток уявлень про педагогічну майстерність та соціокультурну значущість професії; формування соціогуманітарних, медико-біологічних, валеологічних, психолого-педагогічних знань та професійних функціонально-спортивних і педагогічних комунікативних умінь; забезпечення рефлексії по відношенню до професійно-педагогічної діяльності фахівців ФКіС, яка увиразнює творчо-продуктивну доміанту особистості фахівця, визначає її евристичний інноваційний потенціал.

Теоретико-методологічний блок системи базується на авторській концепції професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з ФКіС на акме-культурологічних засадах та уточнює методологічні підходи (акме-культурологічний, системний, синергетичний, екзистенційний, аксіологічний, діяльнісний) такої підготовки.

Крім загальнодидактичних принципів навчання виокремлені як провідні принципи фізичного виховання та спорту (принцип всебічного, гармонійного розвитку особистості; зв'язку з життєдіяльністю; оздоровчої, лікувальної та адаптивної спрямованості; доступності та індивідуалізації; систематичності; вікової адекватності фізичного навантаження; поступового збільшення фізичного навантаження; чергування навантаження й відпочинку) та акме-культурологічні принципи:

– принцип спадкоємності трьох рівнів освіти (загального (загально-культурного), особливого (професійно-педагогічного), одиничного (особистісного) розвитку, який забезпечує зв'язок між етапами становлення майбутнього фахівця, логіку опанування змісту освіти) – реалізація принципу створює умови для розвитку активності суб'єкта пізнавальної діяльності від рівня споживача освітніх послуг до рівня створення акме-культурних цінностей для особистості та суспільства;

ЦІЛЬОВИЙ блок

Мета – формування професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту у процесі їх професійно-педагогічної підготовки

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ блок

Концепція професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту на акме-культурологічних засадах

Методологічні підходи

- акме-культурологічний
- системний
- синергетичний
- екзистенційний
- аксіологічний
- діяльнісний

Принципи

Загальнодидактичні:

науковості; послідовності; доступності, систематичності; цілеспрямованості; гуманізації освіти; творчої спрямованості навчального процесу; індивідуального підходу; зв'язку навчання з практичною діяльністю; національного виховання; самостійності у навчанні; мотиваційного забезпечення навчального процесу

Фізичного виховання та спорту:

принцип всебічного, гармонійного розвитку особистості; зв'язку з життєдіяльністю; оздоровчої, лікувальної та адаптивної спрямованості; доступності та індивідуалізації; систематичності; вікової адекватності фізичного навантаження; поступового збільшення фізичного навантаження; чергування навантаження й відпочинку

Акме-культурологічні:

спадкоємності трьох рівнів освіти; цілісності формування фахівця; формування особистості у різноманітній діяльності; професійно-педагогічної спрямованості; єдності теорії і практики; педагогічної рефлексії; соціальної обумовленості

ЗМІСТОВИЙ блок

Функції акме-культурологічно спрямованої професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту

- гностична;
- інформаційна;
- соціальна;
- проєктувальна;
- конструктивна;
- організаторська;
- комунікативна;
- діагностична;
- іміджотворювальна

Модернізація змісту

«Фізична культура особистості фахівця фізичної культури і спорту», «Основи професійно-педагогічної культури фахівця фізичної культури і спорту», «Моніторинг та самооцінка якості професійно-педагогічної підготовки студентів фізкультурних спеціальностей»

Етапи реалізації

бакалаврський рівень

- адаптаційно-кумулятивний;
- формуально-коригувальний;
- рефлексивно-діяльнісний

магістерський рівень

- діялісно-практичний;
- аналітико-коректувальний

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ блок

Методи

ділові ігри, розбір конкретних професійно-педагогічних ситуацій; евристичні; проєктні

Форми

лекції; навчально-тренувальні заняття; зустрічі зі стейкхолдерами; виробнича практика; тренінги; майстер-класи; семінари; курсові проєкти

Засоби

підручники, навчальні посібники, навчальні програми і навчально-методичні комплекси в друкованому й електронному вигляді, цифрові ресурси

Педагогічні умови

- 1) посилення уваги до гуманістичних цінностей фізичної культури у змісті освітніх компонентів для розвитку ціннісних орієнтацій та мотивації до професійно-педагогічної діяльності;
- 2) збільшення ваги активних методів навчання для розвитку педагогічної майстерності;
- 3) нарощення віртуальної присутності студентів у освітньому, спортивному та соціальному просторах для сприяння розвитку в них здатності до самоосвіти та професійного самовдосконалення;
- 4) насичення педагогічним змістом науково-дослідної діяльності студентів для культивування схильності до професійно-педагогічної діяльності

КРИТЕРІАЛЬНО-ОЦІНЮВАЛЬНИЙ блок

Компоненти

- мотиваційно-аксіологічний;
- когнітивний;
- діялісний;
- особистісно-рефлексивний

Критерії

- мотиваційно-ціннісний;
- гностичний;
- результативний;
- поведінковий

Показники

- мотивація;
- ціннісні орієнтації;
- обсяг соціогуманітарних, медико-біологічних / валеологічних, психолого-педагогічних знань;
- цифрова грамотність;
- загальна фізична підготовка;
- організаційно-педагогічні здібності;
- здатність до творчої діяльності;
- рефлексія

Рівні

НИЗЬКИЙ

СЕРЕДНІЙ

ДОСТАТНІЙ

ВИСОКИЙ

Результатом є позитивна динаміка рівнів сформованості професійно-педагогічної культури фахівців з ФКіС

Рис. 1. Система професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту на акме-культурологічних засадах

–принцип цілісності формування фахівця, інтеграції всіх його сутнісних сил, які виявляються в мотиваційному, інтелектуальному, тілесно-руховому, моральному, емоційному аспектах, причому цілісність особистості виступає фактором її всебічного розвитку, вільної творчої самореалізації, самовдосконалення;

–принцип формування особистості у різноманітній діяльності як необхідний атрибут авторської концепції професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту на акме-культурологічних засадах. У процесі професійної підготовки студентів необхідно включати у різні види діяльності, враховуючи при цьому, що основою гармонійного всебічного розвитку людини є потреби (в першу чергу професійні, духовні, культурні);

–принцип професійно-педагогічної спрямованості, який враховує потребу формування відповідних знань, умінь і навичок, що будуть затребувані у майбутній професійній діяльності;

–принцип єдності теорії і практики обумовлює інтегративне поєднання теоретичної і практичної діяльності, яке уможлиблює перехід від кількісного накопичення спортивного і педагогічного досвіду до якісного усвідомлення зв'язків між ним та успішною професійною самореалізацією;

–принцип педагогічної рефлексії сприяє виявленню смислів професійних дій і поведінки студента, спрямовує на пізнання й аналіз студентом явищ власної свідомості й діяльності, усунення мотиваційних і ціннісних протиріч, спрямовує на побудову позитивної професійної і життєвої перспективи, на формування сенсів життя і майбутньої професійно-педагогічної діяльності;

–принцип соціальної обумовленості детермінує формування професійно-педагогічної культури студента соціокультурними процесами, які відбуваються в суспільстві, культивує успіх та увиразнює особистий імідж майбутнього фахівця з ФКіС.

Змістовий блок описує дворівневу структуру підготовки майбутніх фахівців ФКіС: на бакалаврському рівні освіти через проходження адаптаційно-кумулятивного, формувального-коригувального і рефлексивно-діяльнісного етапів; на магістерському рівні освіти – діяльнісно-практичного та аналітико-коректувального етапів.

На адаптаційно-кумулятивному етапі (на першому курсі навчання у студентів формується переважно мотиваційно-аксіологічний компонент професійно-педагогічної культури), вводяться поняття теорії акмеології і культури та їх інтеграції в єдиний акме-культурологічний підхід, поняття «професійно-педагогічної культури» майбутнього фахівця, відбувається педагогічна діагностика уявлень майбутніх фахівців з ФКіС щодо необхідності та важливості оволодіння ними професійно-педагогічною культурою, акцентується увага на соціокультурній значущості професії; формується позитивна мотивація як сукупність потреб, інтересів і професійно-педагогічних цінностей як основи життєвої активності та вибору професійного шляху.

При реалізації формувального-коригувального етапу (починаючи з другого курсу навчання) акцент зміщується спочатку на формування когнітивного (другий-третій курси навчання), потім на формування діяльнісного та частково

особистісно-рефлексивного (четвертий курс навчання) компонентів професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців з ФКіС), відбувається розвиток гуманітарної і природничо-наукової грамотності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту у напрямі творення сучасного природничо-гуманітарного знання та формування на цій основі сучасної картини світу, місце і роль у ньому майбутнього фахівця з ФКіС, засвоєння професійно-педагогічних знань, умінь і навичок. Важливо проводити щосеместровий моніторинг самооцінки сформованості окремих компонентів та стану сформованості професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців з ФКіС загалом.

На рефлексивно-діяльнісному етапі (четвертий курс навчання) відбувається розвиток професійно-педагогічної рефлексії (зокрема, у процесі проходження виробничої (педагогічної) практики), формування умінь майбутніх бакалаврів з ФКіС до використання нових методів і технологій професійно-педагогічної діяльності.

При реалізації діялісно-практичного етапу (на першому курсі магістерського рівня підготовки) відбувається збагачення обсягу знань майбутніх магістрів акме-культурологічними знаннями прикладної спрямованості, відбувається подальший розвиток професійно-педагогічної культури у процесі індивідуальної, самостійної, науково-дослідної роботи студентів та проходження виробничих (педагогічних) практик. На цьому етапі відбувається розвиток комунікативних та організаційних здібностей, творчого потенціалу та емпатії.

На аналітико-коректувальному етапі (другий курс магістерського рівня підготовки) аналізуються та корегуються результати професійно-педагогічної підготовки. Цей етап передбачає сприйняття цінностей професійно-педагогічної культури на рівні особистісного сенсу, опанування процесами творчої самореалізації в освітній і професійно-педагогічній діяльності.

Організаційно-процесуальний блок системи професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту на акме-культурологічних засадах акумулює в собі провідні для розробленої системи форми, методи і засоби.

До методів формування професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту, окрім традиційних, віднесено: ділові ігри, які імітують реальні професійно-педагогічні ситуації і передбачають виконання майбутніми фахівцями з ФКіС професійно-педагогічних функцій і обов'язків, розбір конкретних професійно-педагогічних ситуацій; евристичні; проєктні; творчої ситуації; складання портфоліо, створення мультимедійних презентацій.

Серед форм підготовки майбутніх фахівців ФКіС виділяємо: лекції різних видів; навчально-тренувальні заняття; зустрічі зі стейкхолдерами; виробничу практику; тренінги; майстер-класи; семінари; курсові проєкти; самостійну роботу; неформальну освіту.

Провідними засобами навчання виступають: підручники, навчальні посібники, навчальні програми та навчально-методичні комплекси у друкованому та електронному вигляді, цифрові ресурси.

Критеріально-оцінювальний блок системи професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту на акме-

культурологічних засадах описує діагностичний апарат для визначення успішності формування професійно-педагогічної культури у майбутніх фахівців з ФКіС, яка виступає результатом такої підготовки.

У третьому розділі – **«Практична реалізація системи професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з ФКіС на акме-культурологічних засадах»** – обґрунтовано педагогічні умови, які детермінують успішну професійно-педагогічну підготовку майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту, побудовану на акме-культурологічних засадах, охарактеризовано організаційно-процесуальне наповнення системи професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з ФКіС.

За аналізом наукових розвідок щодо успішності професійної підготовки фахівців з ФКіС (Е. Мездик, Є. Павлюк, Л. Суценко, С. Шутова та ін.) та результатами експертного оцінювання важливості різних педагогічних умов і ступеня їх впливу на результати професійної підготовки (до складу експертів залучено 23 викладачі факультетів ФКіС зі стажем роботи не менше 5 років та 11 тренерів різних видів спорту зі стажем роботи не менше 7 років) обґрунтовано педагогічні умови професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту на акме-культурологічних засадах:

1) посилення уваги до гуманістичних цінностей фізичної культури у змісті освітніх компонентів для розвитку ціннісних орієнтацій та мотивації до професійно-педагогічної діяльності;

2) збільшення ваги активних методів навчання для розвитку педагогічної майстерності;

3) нарощення віртуальної присутності студентів у освітньому, спортивному та соціальному просторах для сприяння розвитку в них здатності до самоосвіти та професійного самовдосконалення;

4) насичення педагогічним змістом науково-дослідної діяльності студентів для культивування схильності до професійно-педагогічної діяльності.

Доведено, що реалізація змісту професійно-педагогічної підготовки впливає на формування окремих структурних компонентів професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту. Цей вплив є комплексним, кожен елемент змісту, побудований на акме-культурологічних засадах, впливає на всі компоненти професійно-педагогічної культури одночасно, проте можна виділити більш потужну, переважну дію кожного елемента змісту на певний компонент.

Перша складова професійно-педагогічної культури – мотиваційно-аксіологічний компонент – передбачає, з одного боку, формування мотивацій майбутнього фахівця з ФКіС до власного професійно-педагогічного розвитку, до навчання, саморозвитку, самовдосконалення, а з іншого боку, формування професійних і педагогічних цінностей, які притаманні сучасному етапу розвитку фізкультурно-спортивної освіти. Мотиваційно-аксіологічний компонент професійно-педагогічної культури як сукупність спонукань та умов, що детермінують, активують, спрямовують та регулюють акме-культурологічно орієнтований саморозвиток фахівця переважно формується на I-II курсах та набуває свого сталого розвитку на III та IV курсах бакалаврату і в магістратурі.

При цьому особливе значення мають навчальні дисципліни, зміст яких дозволяє збагачення відомостями акме-культурологічного спрямування (перша педагогічна умова): «Філософія», «Історія та культура України», «Основи здорового способу життя», «Психологія», «Педагогіка», «Вступ до спеціальності», «Олімпійський та професійний спорт», «Психологія здоров'я», «Історія фізичної культури», «Теорія та методика фізичного виховання (за видами спорту)», «Педагогічна майстерність», «Загальна теорія підготовки спортсменів» для бакалаврату і «Філософія освіти», «Правове забезпечення професійної діяльності», «Педагогіка вищої школи», «Педагогічна психологія», «Основи професійно-педагогічної культури фахівця з фізичної культури і спорту», «Основи маркетингу у фізичному вихованні та спорті», «Фізична культура особистості фахівця з фізичної культури і спорту», «Історія фізкультурно-спортивного руху» для магістратури.

Для формування когнітивного компонента професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців з ФКіС використано навчальні дисципліни «Вступ до спеціальності», «Теорія і методика фізичного виховання», «Психологія фізичного виховання», «Педагогічне фізкультурно-спортивне вдосконалення», «Професійна майстерність», «Професійна діяльність у сфері фізичного виховання та спорті», які були збагачені поняттями акмеології і культурології фізичного виховання та спорту, засобами досягнення професійного акме та високого рівня культури (ціннісний потенціал фізичного виховання та спорту). У змісті акме-культурологічного знання виділено медико-біологічні та валеологічні знання, що стосуються питань здоров'я людини, оздоровчого ефекту фізичних вправ, адаптації організму людини до фізичних навантажень, ведення здорового способу життя. Здоров'я людини розглядається через розуміння її цілісності, а фізкультурно-спортивна діяльність, що здійснюється в цілісності свого змісту й спрямована на психосоматичне й психосоціальне в людині, має об'єктивний потенціал оздоровчого ефекту.

На бакалаврському рівні вищої освіти внесено зміни до таких дисциплін як «Анатомія людини», «Фізіологія людини», «Психологія здоров'я», «Біохімія», «Спортивна фізіологія», «Методи досліджень у фізичному вихованні», «Гігієна», «Біомеханіка», «Медико-біологічні основи фізичного виховання», «Спортивна медицина», «Адаптивне фізичне виховання», «Лікувальна фізична культура в спеціальних медичних групах», «Фізична реабілітація». Відповідно на магістерському рівні – «Методика викладання фізкультурно-спортивних дисциплін у закладах вищої освіти», «Методологія і організація наукових досліджень», «Спортивна морфологія», «Сучасні інформаційно-комунікаційні технології у фізичному вихованні та спорті».

Оскільки діяльнісний компонент професійно-педагогічної культури майбутнього фахівця з фізичної культури і спорту включає педагогічний і комунікативний аспекти загальної культури, то до його змісту включено: гуманітарно-гностичні вміння й навички, які націлюють на акме-культурологічний зміст професійно-педагогічних знань; дидактичні знання, вміння і навички організації процесу фізкультурно-спортивної освіти та самоосвіти; методичні знання, вміння і навички ефективно та якісно вирішувати завдання фізкультурно-спортивної освіти, включати й нетрадиційні методики та

технології; етико-комунікативні вміння і навички, необхідні для формування відповідальності за наслідки своєї діяльності, сприйняття різних інтересів, потреб і цінностей людей у галузі фізичної культури і спорту; вміння і навички управління вольовою й емоційною сферою, різними підходами до подолання професійної, педагогічної та комунікативної деструкції з метою передачі акме-культурологічних цінностей фізичної культури і спорту; вміння вчитися, на яких ґрунтується здатність до рефлексії, саморефлексії та самоусвідомлення. Доповнення змісту відбулося в межах таких навчальних дисциплін: «Вступ до спеціальності», «Педагогічне фізкультурно-спортивне вдосконалення», «Професійна майстерність», «Теорія і методика фізичного виховання», «Професійна діяльність у сфері фізичного виховання та спорту», «Загальна теорія підготовки спортсменів», «Психологія фізичного виховання та спорту» для бакалаврату і «Педагогіка вищої школи», «Методика викладання фізкультурно-спортивних дисциплін у закладі вищої освіти», «Методологія і організація наукових досліджень», «Основи маркетингу у фізичному вихованні та спорті», «Сучасні інформаційно-комунікативні технології у фізичному вихованні та спорті», «Історія фізкультурно-спортивного руху» для магістратури.

У процесі професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту на акме-культурологічних засадах особистісно-рефлексивний компонент професійно-педагогічної культури розвивається на всіх рівнях вищої освіти і передбачає єдність аналітичного і дивергентного мислення, логіки та інтуїції, елементів наукової, професійно-педагогічної творчості. З огляду на визначені пріоритети в освітньо-професійні програми підготовки розроблено дисципліни для бакалаврату – «Фізична культура особистості фахівця з фізичної культури і спорту» (3 кредити у VII семестрі) і на рівні магістратури – «Основи професійно-педагогічної культури фахівця з фізичної культури і спорту» (3 кредити у II семестрі). Їх змістове наповнення забезпечує інтеграцію компонентів професійно-педагогічної культури фахівців з ФКіС.

Показано доцільність проведення проблемних лекцій, лекцій-дебатів, міні-лекцій та семінарів-диспутів при викладанні професійно орієнтованих та вибірково навчальних дисциплін. Розкрито забезпечення професійно-педагогічної підготовки активними методами навчання, інформаційно-комунікаційними технологіями та суб'єкт-суб'єктною взаємодією викладачів і студентів (друга педагогічна умова).

Доведено доцільність застосування тренінгів. Показано, що основними завданнями їх організації і проведення є: формування і закріплення мотивації до ефективної професійно-педагогічної діяльності; розвиток і вдосконалення індивідуальних здібностей студентів; удосконалення особистісних якостей; розвиток професійно важливих якостей, необхідних для успішної роботи у сфері фізичної культури і спорту.

Розроблено алгоритм суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача і студентів у процесі реалізації активних методів навчання, який розкриває різні види комунікативної взаємодії (викладач – студенти групи; викладач – окремий студент; студенти, які взаємодіють між собою), прийоми спільної діяльності, включає у процес педагогічної взаємодії емоційно-ціннісний досвід викладача і

студента, сприяє формуванню у майбутніх фахівців з ФКіС здатності успішно виконувати професійно-педагогічні функції та обов'язки (третя педагогічна умова).

Показано доцільність організації і проведення ділових ігор, через які відбувається: формування та розвиток пізнавальних і професійних мотивів та інтересів до ефективного здійснення професійно-педагогічної діяльності; розвиток системного мислення; навчання колективній роботі, формування навичок соціальної взаємодії і спілкування, навичок індивідуального і спільного прийняття рішень; культивування відповідального ставлення до результатів професійно-педагогічної діяльності, поваги до цінностей фізичної культури і спорту.

Впроваджено систему моніторингу та самооцінки якості професійно-педагогічної підготовки студентів, яка дозволяє в режимі онлайн-тестування відслідкувати процес професійно-педагогічного становлення майбутнього фахівця з фізичної культури і спорту.

Схарактеризовано вимоги до проведення практик і організації науково-дослідної роботи як важливих етапів професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту, саморозвитку майбутніх фахівців з ФКіС (самопізнання, самовизначення, саморегуляції, самореалізації). Проаналізовано вплив педагогічної, тренерської і асистентської видів практик та науково-дослідної роботи студентів на розвиток різних форм їх творчої активності, накопичення креативного досвіду, розширення діапазону саморозвитку для формування професійно-педагогічної культури фахівців з ФКіС (четверта педагогічна умова).

У четвертому розділі – **«Експериментальна перевірка ефективності системи професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з ФКіС на акме-культурологічних засадах»** – визначено критерії і показники, на основі яких охарактеризовано рівні сформованості професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту, експериментально перевірено ефективність системи професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту, побудованої на акме-культурологічних засадах.

За результатами структурно-логічного аналізу поняття «професійно-педагогічна культура фахівців з ФКіС» та підходів науковців до визначення критеріальної основи дослідження розроблено *діагностичний апарат* для виявлення рівнів сформованості професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту за результатами впровадження розробленої системи: *критерії* (мотиваційно-ціннісний, гностичний, результативний, поведінковий), *показники* (мотивація; ціннісні орієнтації; обсяг соціогуманітарних, медико-біологічних/ валеологічних та психолого-педагогічних знань; цифрова грамотність; загальна фізична підготовка; організаційно-педагогічні здібності; здатність до творчої діяльності; рефлексія) та *рівні* сформованості професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців (високий, достатній, середній, низький).

Діагностичний апарат дослідження професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту на акме-культурологічних

засадах включає комплексні методики діагностики (опитувальник А. Реана і В. Якуніна «Діагностика навчальної мотивації студентів»; авторські тести оцінки ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців ФКіС; авторське тестування обсягу знань; тестування на базі онлайн-платформи «Дія. Цифрова освіта» Міністерства цифрової трансформації України; середній бал успішності студента; методика оцінки організаторських здібностей за І. Петровим; тест визначення «Комунікативних здібностей» за Т. Дерекую; методика «Самооцінка творчого потенціалу особистості» за Н. Фетіскіним; тест «Креативність» за Н. Вишняковим; авторська анкета самооцінки сформованості професійно-педагогічної культури).

Констатувальний експеримент організовано з метою виокремлення шляхів вирішення завдань дисертаційного дослідження та виявлення практичного стану професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з ФКіС, для чого використано теоретичні (аналіз наукових джерел і узагальнення результатів) та емпіричні (співбесіди зі стейкхолдерами, опитування і анкетування студентів, майбутніх фахівців з ФКіС) методи наукового пошуку. Визначалося ставлення студентів до самоосвіти, саморозвитку, самовдосконалення та самореалізації в професійно-педагогічній діяльності. За результатами опитувань (23 викладачі, 11 тренерів, 956 студентів) доведено необхідність: розроблення акмекультурологічних засад професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту; збагачення змісту навчальних дисциплін акмекультурологічною складовою; залучення студентів до самостійної роботи та самоосвітньої діяльності.

За результатами кластерного, кореляційного та факторного аналізів встановлено, що: в процесі професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з ФКіС пріоритети при формуванні професійно-педагогічної культури зміщуються від бакалаврського до магістерського рівнів вищої освіти; мотиваційно-аксіологічний компонент професійно-педагогічної культури є найбільш лабільним, а тому має формуватися на початкових етапах професійно-педагогічної підготовки, причому з акцентами на мотивацію досягнення успіху, здібності до психологічної близькості з іншою людиною, ставлення до свого «Я», навчально-пізнавальні мотиви та мотиви престижу професії; когнітивний компонент є одним з найменш лабільних в структурі професійно-педагогічної культури і формується в основному під впливом дисциплін «Педагогічна майстерність», «Теорія і методика фізичного виховання», «Професійна майстерність», «Фізична культура особистості фахівця фізичного виховання та спорту»; діяльнісний компонент є досить лабільним в структурі професійно-педагогічної культури і формується під впливом дослідницької (у т.ч. науково-педагогічної) діяльності; особистісно-рефлексивний компонент розвивається впродовж усієї професійно-педагогічної підготовки, проте є найменш лабільним і для свого формування потребує постійного позитивного впливу на емоційну сферу особистості (соціальні мотиви, потреба в досягненні успіху, комунікативні і організаторські здібності, творчий потенціал особистості).

Формувальний експеримент здійснювався у три етапи: підготовчий, організаційно-виконавчий, узагальнювально-підсумковий.

На *підготовчому* етапі: сформовано вибірки контрольної (КГ, 171 студент бакалаврату та магістратури) та експериментальних (ЕГ1 – 164 студенти бакалаврату, ЕГ2 – 112 студентів магістратури) груп; здійснено порівняльний аналіз рівнів сформованості професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту у процесі професійно-педагогічної підготовки на акме-культурологічних засадах на початку педагогічного експерименту; підтверджено їх статистичну подібність.

На *організаційно-виконавчому* етапі впроваджено систему професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з ФКіС на акме-культурологічних засадах, апробовано авторські навчально-методичні матеріали: навчальні посібники («Фізична культура особистості фахівця фізичної культури і спорту», «Основи професійно-педагогічної культури фахівця фізичної культури і спорту», «Моніторинг та самооцінка якості професійно-педагогічної підготовки студентів фізкультурних спеціальностей»), методичні рекомендації («Здоров'язбережувальна компетентність фахівця фізичної культури і спорту», «Комунікативна компетентність фахівця фізичної культури і спорту», «Соціокультурна компетентність фахівця фізичної культури і спорту», «Розвиток професійної самосвідомості майбутнього фахівця фізичного виховання»), навчально-методичні комплекси на друкованих та електронних носіях з дисциплін («Фізична культура особистості фахівця фізичної культури і спорту», «Основи професійно-педагогічної культури фахівця фізичної культури і спорту»), комп'ютерну програму «Моніторинг стану сформованості професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту».

На *узагальнювально-підсумковому* етапі формувального експерименту: опрацьовано статистичні дані; підтверджено ефективність педагогічних умов системи професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з ФКіС на акме-культурологічних засадах; сформульовано висновки за результатами дослідження.

Встановлення відмінностей у результатах контрольної та експериментальних груп здійснювалася з використанням критеріїв χ^2 -квадрат та t -критерію Стьюдента. Така перевірка дала можливість виявити статистично значущі відмінності рівнів сформованості професійно-педагогічної культури та її компонентів у майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту на рівні значущості 0,05 (табл.1).

Для показників «Мотивація» та «Ціннісні орієнтації» мотиваційно-ціннісного критерію сформованості мотиваційно-аксіологічного компоненту професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців з ФКіС найбільшу динаміку середніх виявлено для групи ЕГ1 (49% та 44% відповідно). Пояснюємо це дотриманням першої педагогічної умови про посилення уваги до гуманістичних цінностей фізичної культури у змісті освітніх компонентів для розвитку ціннісних орієнтацій та мотивації до професійно-педагогічної діяльності (причому більшою мірою для ОР «Бакалавр»).

Для показників «Обсяг соціогуманітарних, медико-біологічних/валеологічних та психолого-педагогічних знань» та «Цифрова грамотність» гностичного критерію сформованості когнітивного компоненту професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців з ФКіС зафіксовано найбільшу

позитивну динаміку в 27% та 39% відповідно для групи ЕГ1 (майбутні бакалаври).

Таблиця 1

Динаміка середніх значень показників, (%)

Компоненти	Критерії	Показники	ЕГ1	ЕГ2	КГ
Мотиваційно-аксіологічний	Мотиваційно-ціннісний	<i>Мотивація</i>	49%	36%	25%
		<i>Ціннісні орієнтації</i>	44%	37%	22%
Когнітивний	Гностичний	<i>Обсяг соціогуманітарних, медико-біологічних/валеологічних та психолого-педагогічних знань</i>	27%	21%	14%
		<i>Цифрова грамотність</i>	39%	27%	10%
Діяльнісний	Результативний	<i>Загальна фізична підготовка</i>	26%	22%	9%
		<i>Організаційно-педагогічні здібності</i>	17%	15%	7%
Особистісно-рефлексивний	Поведінковий	<i>Здатність до творчої діяльності</i>	43%	31%	16%
		<i>Рефлексія</i>	21%	14%	13%

Таку динаміку пояснюємо дотриманням третьої і четвертої педагогічних умов про нарощення віртуальної присутності студентів у освітньому, спортивному та соціальному просторах, здатності до самоосвіти та про насичення педагогічним змістом науково-дослідної діяльності студентів для культивування схильності до професійно-педагогічної діяльності.

Для показників «Загальна фізична підготовка» та «Організаційно-педагогічні здібності» результативного критерію діяльнісного компоненту професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців з ФКіС максимальна динаміка середніх склала 26% і 17% для групи ЕГ1 (бакалаврат), що пояснюємо дотриманням другої і четвертої педагогічних умов про збільшення ваги активних методів навчання для розвитку педагогічної майстерності та про насичення педагогічним змістом науково-дослідної діяльності студентів для культивування схильності до професійно-педагогічної діяльності.

Показники «Здатність до творчої діяльності» та «Рефлексія» поведінкового критерію особистісно-рефлексивного компоненту професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців з ФКіС підтвердили найбільші зрушення середніх у 43% і 21% відповідно для групи ЕГ1, що пояснюємо дотриманням більшою мірою першої і четвертої педагогічних умов про посилення уваги до гуманістичних цінностей фізичної культури у змісті освітніх компонентів для розвитку ціннісних орієнтацій і мотивації до професійно-педагогічної діяльності та про насичення

педагогічним змістом науково-дослідної діяльності студентів для культивування схильності до професійно-педагогічної діяльності.

Отже, проведений статистичний аналіз результатів педагогічного експерименту підтвердив позитивну динаміку середніх в контрольній і в експериментальних групах, проте в експериментальних групах ЕГ1 та ЕГ2 вона була статистично більшою, що свідчить про ефективність впровадження розробленої системи професійно-педагогічної підготовки фахівців ФКіС на акме-культурологічних засадах.

За результатами дослідження здійснено прогностичне обґрунтування якості професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту та доведено, що для підвищення якості необхідно впровадити в освітній процес таку систему професійно-педагогічної підготовки, яка б орієнтувалася на формування у студентів здатності зіставляти професійні вимоги та власні інтелектуальні, фізичні, психологічні ресурси.

Дослідження показало, що професійно-педагогічна підготовка майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту на акме-культурологічних засадах розширює спектр їх працевлаштування і орієнтує на роботу з різними групами населення та різними установами (заклади загальної середньої освіти, спеціалізовані інтернати, спортивні клуби і секції, спеціалізовані спортивні установи, реабілітаційні центри і заклади санаторного типу, центри дозвілля тощо).

Узагальнення отриманих результатів підтвердило досягнення мети дисертаційного дослідження й успішне виконання його завдань.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та наукове розв'язання проблеми професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту, побудованої на акме-культурологічних засадах, шляхом обґрунтування, розробки та експериментальної перевірки ефективності відповідної професійно-педагогічної системи, яка базується на сутності феномену «професійно-педагогічна культура фахівців ФКіС» та синергетичній єдності акмеологічного та культурологічного підходів.

Проведене дослідження уможливорює такі **висновки** й узагальнення.

1. Досліджено стан розробленості проблеми професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту в науковій літературі та світовій практиці. Встановлено, що розвиток сучасної професійної фізкультурної освіти пов'язаний не лише з розвитком технологій і засобів спортивної підготовки, а й суспільними змінами у свідомості громадян, які формують запит на послуги, пов'язані із психолого-педагогічним супроводом підтримки власної фізичної форми та оздоровлення. Тому в галузі ФКіС затребуваними стають як загальнолюдські цінності, так і психолого-педагогічні аспекти фахової підготовки, які постійно модернізуються під впливом глобалізації, гуманізації, гуманітаризації, інформатизації та цифровізації суспільства. Аналіз сучасного стану професійної підготовки майбутніх фахівців ФКіС в Україні засвідчив наявність бажання у молоді кар'єрного зростання,

пізнання нового, прагнення досягти життєвої мети та водночас відсутність усвідомлення важливості для цього виділення часу на самостійну роботу, достатню увагу до вивчення фахової наукової і навчально-методичної літератури, ігнорування участі у науково-дослідних проектах тощо. Емпіричним шляхом підтверджено, що фахівці з ФКіС не повною мірою усвідомлюють важливість розвитку в них професійно-педагогічної культури та недостатньо мотивовані досягати вершин професійної майстерності.

2. З'ясовано сутність і структуру нової категорії професійної освіти «професійно-педагогічна культура майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту». Під професійно-педагогічною культурою майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту розуміється інтегральна системно сформована в процесі професійно-педагогічної підготовки якості особистості, що забезпечує здатність фахівця до творчого синтезування й поширення соціально-педагогічних і фізкультурно-спортивних цінностей у професійній діяльності та інтегрує в собі усвідомлені мотиви і прагнення саморозвитку, знання (соціогуманітарні, медико-біологічні, валеологічні, психолого-педагогічні), уміння (професійні функціонально-спортивні та педагогічні комунікативні) та здатність до рефлексії професійно-педагогічної діяльності фахівців ФКіС.

Компонентами професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту є: мотиваційно-аксіологічний (передбачає наявність мотивів до отримання вищої фізкультурної освіти; переконання щодо значущості соціокультурної місії фахівців з фізичної культури і спорту; цінностей як основи життєвої активності та вибору професійного шляху; професійної мотивації на розвиток педагогічної майстерності), когнітивний (сукупність соціогуманітарних, медико-біологічних, валеологічних та психолого-педагогічних знань), діяльнісний (сукупність професійних функціонально-спортивних і комунікативних умінь) та особистісно-рефлексивний (передбачає рефлексію професійної діяльності фахівця ФКіС по відношенню до його творчої продуктивності).

3. Виявлено синергетичний зв'язок акмеологічного та культурологічного підходів як ефективною основи професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту.

Під акме-культурологічним підходом розуміється сукупність взаємно пов'язаних теоретико-методологічних положень, що забезпечують аналіз професійно-педагогічної діяльності крізь призму індивідуальних, особистісних та суб'єктивно-діяльнісних характеристик майбутнього фахівця в їх єдності, у всіх взаємозв'язках задля особистої й професійно-педагогічної самореалізації під час навчання і виконання професійно-педагогічних завдань у напрямку досягнення особистісних акме-вершин та передбачають спрямування професійно-педагогічної підготовки на формування професійно-педагогічної культури.

Згідно з акме-культурологічним підходом майбутній фахівець з фізичної культури і спорту визначається суб'єктом професійно-педагогічної діяльності, її головною дійовою особою, а акме-культурологічний підхід уможливорює окреслення трьох основних взаємообумовлених проблемно-сміслових аспектів професійно-педагогічної культури: особистісного зростання (самовизначення, саморозвитку, самореалізації) на основі розвитку структур акме-культурологічної

діяльності, змін в особистісному культурно-творчому досвіді, динаміки культури спілкування та комунікації, еволюції кола спілкування; зростання рівня культури (якості й ступеня вираженості цінності змісту) особистості; розвиток і зростання рівня професійної фізкультурної освіченості в цілому, зміни соціокультурного контексту освіти (його предметних, інформаційних і суб'єктивних середовищ, моделей, форм і механізмів організації).

Доведено, що досягнення фахівцем з ФКіС власних акме-вершин сьогодні можливе лише за наявності в нього високого рівня професійно-педагогічної культури, яка формується в умовах професійно-педагогічної підготовки завдяки посиленню уваги до гуманістичних цінностей загальної, педагогічної і фізичної культури людства, використанню активних методів навчання, нарощення фізичної і віртуальної присутності у фаховому середовищі, орієнтації науково-дослідної роботи студентів на педагогічні аспекти майбутньої професії та розвивається упродовж життя і професійної фізкультурно-спортивної діяльності під впливом усвідомлення важливості саморозвитку і самовдосконалення для успішної творчої самореалізації.

4. Розроблено та теоретично обґрунтовано систему професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту, яку візуалізовано у вигляді сукупності п'яти структурних блоків (цільовий, теоретико-методологічний, змістовий, організаційно-процесуальний, критеріально-оцінювальний). Система базується на синергетичній єдності акмеологічного і культурологічного підходів до професійно-педагогічної підготовки, передбачає урахування низки загальнодидактичних (науковості; послідовності; доступності, систематичності; цілеспрямованості; гуманізації освіти; творчої спрямованості навчального процесу; індивідуального підходу; зв'язку навчання з практичною діяльністю; національного виховання; самостійності у навчанні; мотиваційного забезпечення навчального процесу) і специфічних принципів фізичного виховання і спорту (всебічного, гармонійного розвитку особистості; зв'язку з життєдіяльністю; оздоровчої, лікувальної та адаптивної спрямованості; доступності та індивідуалізації; систематичності; вікової адекватності фізичного навантаження; поступового збільшення фізичного навантаження; чергування навантаження й відпочинку) та акме-культурологічних принципів (спадкоємності трьох рівнів освіти, цілісності формування фахівця, формування особистості у різноманітній діяльності, професійно-педагогічної спрямованості, єдності теорії і практики, педагогічної рефлексії, соціальної обумовленості), модернізацію змісту професійно-педагогічної підготовки (проводження освітніх компонентів у межах обов'язкового та вибіркового блоків – «Фізична культура особистості фахівця фізичної культури і спорту», «Основи професійно-педагогічної культури фахівця фізичної культури і спорту», «Моніторинг та самооцінка якості професійно-педагогічної підготовки студентів фізкультурних спеціальностей», «Здоров'язбережувальна компетентність фахівця фізичної культури і спорту», «Комунікативна компетентність фахівця фізичної культури і спорту», «Соціокультурна компетентність фахівця фізичної культури і спорту», «Розвиток професійної самосвідомості майбутнього фахівця фізичного виховання»),

використання інноваційних форм, методів і засобів навчання та дотримання низки педагогічних умов.

5. Запропоновано педагогічні умови, які детермінують успішну професійно-педагогічну підготовку майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту, побудовану на акме-культурологічних засадах. До них віднесені: 1) посилення уваги до гуманістичних цінностей фізичної культури у змісті освітніх компонентів для розвитку ціннісних орієнтацій та мотивації до професійно-педагогічної діяльності; 2) збільшення ваги активних методів навчання для розвитку педагогічної майстерності; 3) нарощення віртуальної присутності студентів у освітньому, спортивному та соціальному просторах для сприяння розвитку в них здатності до самоосвіти та професійного самовдосконалення; 4) насичення педагогічним змістом науково-дослідної діяльності студентів для культивування схильності до професійно-педагогічної діяльності.

6. Визначено критерії і показники, на основі яких охарактеризовано рівні сформованості професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту. У відповідності до з'ясованої структури професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту визначено чотири критерії (мотиваційно-ціннісний, гностичний, результативний, поведінковий), використання яких з необхідністю передбачає кількісний аналіз результатів навчання за показниками: «Мотивація», «Ціннісні орієнтації», «Обсяг соціогуманітарних, медико-біологічних/ валеологічних та психолого-педагогічних знань», «Цифрова грамотність», «Загальна фізична підготовка», «Організаційно-педагогічні здібності», «Здатність до творчої діяльності», «Рефлексія». Проведено градацію результатів за кожним із показників, на основі чого схарактеризовано чотири рівні сформованості професійно-педагогічної культури фахівця з ФКіС (високий, достатній, середній, низький).

7. Експериментально перевірено ефективність системи професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту, побудованої на акме-культурологічних засадах. За результатами кластерного, кореляційного та факторного аналізів встановлено, що: мотиваційно-аксіологічний компонент професійно-педагогічної культури є найбільш лабільним, а тому має формуватися на початкових етапах професійно-педагогічної підготовки, причому з акцентами на мотивацію досягнення успіху, здібності до психологічної близькості з іншою людиною, ставлення до свого «Я», навчально-пізнавальні мотиви та мотиви престижу професії; когнітивний компонент є одним з найменш лабільних в структурі професійно-педагогічної культури і формується в основному під впливом дисциплін «Педагогічна майстерність», «Теорія і методика фізичного виховання», «Професійна майстерність», «Фізична культура особистості фахівця фізичного виховання та спорту»; діяльнісний компонент є досить лабільним в структурі професійно-педагогічної культури і формується під впливом дослідницької (у т.ч. науково-педагогічної) діяльності; особистісно-рефлексивний компонент розвивається впродовж усієї професійно-педагогічної підготовки, проте є найменш лабільним і для свого формування потребує постійного позитивного впливу на емоційну

сферу особистості (соціальні мотиви, потреба в досягненні успіху, комунікативні і організаторські здібності, творчий потенціал особистості).

Статистичний аналіз результатів сформованості компонентів за кожним із показників засвідчив успішність розробленої системи на рівні значущості 0,05. Для показників «Мотивація» та «Ціннісні орієнтації» мотиваційно-ціннісного критерію сформованості мотиваційно-аксіологічного компоненту професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців з ФКіС найбільшу динаміку встановлено для групи ЕГ1 (49% та 44% відповідно), що пояснюється це дотриманням першої педагогічної умови про посилення уваги до гуманістичних цінностей фізичної культури у змісті освітніх компонентів для розвитку ціннісних орієнтацій та мотивації до професійно-педагогічної діяльності.

Наукове дослідження не вичерпує усіх проблем, пов'язаних із професійною підготовкою майбутніх фахівців з ФКіС та формуванням у них професійно-педагогічної культури. Відкритими для наукових розвідок залишаються проблеми визначення впливу дистанційного навчання на результати професійно-педагогічної підготовки та рівень сформованості професійно-педагогічної культури фахівців. Також потребують окремих досліджень акме-культурологічні засади підготовки фахівців інших спеціальностей та особливості підготовки фахівців на засадах акме-культурологічного підходу в умовах післядипломної освіти.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Іваній І. В. *Професійно-педагогічна підготовка фахівців фізичного виховання та спорту: акме-культурологічні засади.* Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020. 462 с.

2. Іваній І. В. Генеза теорії формування професійно-педагогічної культури майбутнього фахівця фізичного виховання та спорту: колективна монографія: *Професійна культура: сутність, фахові особливості, розвиток.* Суми: Вид-во СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2016. С. 255-273.

3. Ivanii I.V., Ivanii O.M. Context approach in the formation of the legal competence of future physical education and sports specialists. *Theoretical and practical mechanisms of development of legal science at the beginning of the third millennium: Collective monograph.* Tbilisi: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2018. P. 139-161.

4. Іваній І., Іваній О. Проектування соціокультурного розвитку особистості студента в системі професійної фізкультурної освіти. *Information and Innovation Technologies in the Life of Society: monograph.* Katowice School of Technology, 2019. С. 31-49.

Статті в наукових фахових виданнях України:

5. Іваній І. В. Характеристика сутності здоров'язбережувальної компетентності вчителя фізичної культури. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні основи фізичного виховання та спорту*, 2013. №3. С. 18-22.

6. Іваній І. В. Компетентнісний підхід до професійної підготовки вчителя фізичної культури. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*: зб. наук. праць. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-ту Лесі Українки, 2013. №1(21). С. 43-48.

7. Іваній І. В. Характеристики сутності фізичної культури особистості фахівця фізичного виховання та спорту. *Слобожанський науково-спортивний вісник*: наук.-теорет. журн., 2014. №3(41). С. 49-52.

8. Іваній І. В. Фізична культура як феномен розвитку соціокультурної компетентності майбутнього вчителя фізичного виховання. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні основи фізичного виховання та спорту*, 2014. №4. С. 13-17.

9. Іваній І. В. Методологічні засади формування фізичної культури особистості. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні основи фізичного виховання та спорту*, 2014. №5. С. 32-36.

10. Іваній І. В., Вербицький В. В. Структура і зміст фізичної культури особистості. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*: наук. журн. Суми: Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2014. №5(39). С. 79-88.

11. Іваній І. В., Іваній О. М. Правова підготовка як умова високого професіоналізму вчителя фізичної культури. *Імідж сучасного педагога*, 2014. №9(148). С. 15-18.

12. Іваній І. В. Сутність професійно-педагогічної культури фахівця фізичного виховання та спорту. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*: наук. журн. Суми: Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2015. №1(45). С. 136-146.

13. Іваній І. В. Змістовна характеристика категорії «система професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту» у контексті єдиного європейського простору вищої освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*: наук. журн. Суми: Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2015. №5(49). С. 234-241.

14. Іваній І. В. Структура професійно-педагогічної культури фахівців із фізичного виховання та спорту з позицій компетентнісного підходу. *Молода спортивна наука України*, 2015. №4. С. 44-49.

15. Іваній І. В. Професійно-педагогічна культура та імідж фахівця фізичного виховання та спорту. *Імідж сучасного педагога*, 2016. №3(162). С. 18-21.

16. Іваній І. В. Фізкультурна освіта: концептуальні засади формування професійно-педагогічної культури студентів. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*: наук. метод. журн. 2016. №1-2 (46-47). С. 16-21.

17. Іваній І. В. Модель формування професійно-педагогічної культури майбутнього фахівця фізичного виховання та спорту у процесі професійної підготовки. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*: наук. журн. Суми: Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2016. № 2(56). С. 31-41.

18. Іваній І. В. Здоров'язбережувальна компетентність і професійна культура фахівця. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка*. Чернігів: ЧНПУ, 2016. №136. С. 89-93.

19. Іваній І. В. Особливості розвитку професійно-педагогічної культури фахівців фізичного виховання та спорту. *Зб. наук. пр. «Педагогічні науки»*, Херсон: ХДУ, 2016. Вип. 1. LXXIII. С. 92-97.

20. Іваній О.М., Іваній І.В. Детермінанти формування професійної педагогічної культури майбутнього фахівця фізичного виховання та спорту. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2017. №5(50). С. 138-144.

21. Іваній І. В. Зміст професійно-педагогічної культури фахівця фізичного виховання та спорту. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журн.* Суми: Вид-во СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2017. №1(65). С. 217-228.

22. Іваній І. В. Професійно-педагогічна культура і компетенції фахівця фізичного виховання та спорту: від взаємозв'язку до технології формування. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка*. Чернігів: ЧНПУ, 2017. №143. С. 38-42.

23. Іваній І. В. Моніторинг сформованості професійно-педагогічної культури майбутнього фахівця фізичного виховання та спорту у процесі професійної підготовки. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журн.* Суми: Вид-во СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2017. №7(71). С. 59-69.

24. Іваній І. Акме-культурологічний підхід до організації підготовки магістрів фізкультурних спеціальностей. *Освітологічний дискус*, 2017. №1-2 (16-17). С. 38-51.

25. Іваній І. В. Розвиток системи оцінювання якості вищої професійної фізкультурної освіти. *Вища освіта України: теор. та наук.-метод. часопис*, К.: Вид-во «Педагогічна преса», 2018. №1. С. 67-72.

26. Іваній І. В. Теоретичні основи взаємодії фізичної і професійно-педагогічної культури особистості фахівця фізичного виховання. *Зб. наук. пр. «Педагогічні науки»*. Херсон: ХДУ, 2018. Вип. LXXXI. №2. С. 128-133.

27. Іваній І. В. Акме-культурологічний підхід як методологічна основа формування професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка*. Чернігів: ЧНПУ, 2018. №152. Ч. 1. С. 34-38.

28. Іваній І. Акме-культурологічні засади професійно-педагогічної підготовки фахівця фізичного виховання та спорту: базові поняття. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журн.* Суми: Вид-во СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2018. №4 (78). С. 68-79.

29. Іваній І. Сучасні тенденції професійно-педагогічної підготовки фахівців фізичного виховання та спорту в університетах країн Європейського Союзу. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журн.* Суми: Вид-во СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2019. №1(85). С. 159-171.

30. Іваній І. В., Іваній О.М. Педагогічна теорія про проблеми професійно-педагогічної підготовки фахівців фізичного виховання і спорту. *Теоретичні питання культури, освіти та виховання*. Збірн. наук.пр. Київського національного лінгвістичного університету. КНЛУ, 2019. №1(59). С. 103-107.

31. Іваній І.В., Лянная О.В. Основні напрямки вищої професійної фізкультурної освіти в контексті ідей акме-культурологічної парадигми. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журнал. Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2019. №10 (94), С. 39-52.

Статті в періодичних виданнях зарубіжних країн та виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз Scopus, Web of Science

32. Іваній Ігор. Approaches of the professional-pedagogical culture to from students of physical culture specialities during the process of professional training. *Journal of Physical Education and Sport*, 2016. No.16 (2), Art 28, P. 640-643. (**Scopus**)

33. Іваній І.В. Multicultural and multiethnic dimensions of special physical culture education (theoretical-methodological aspect). *Teoriya i Praktika Fizicheskoy Kultury*, 2016, January(11). P. 12-13. (**Scopus**)

34. Іваній І. В. Розвиток у професійній фізкультурній освіті акме-культурологічного потенціалу майбутнього фахівця. *Science and Education a New Dimenson*. 2018. Vol.VI (67), No.63. P. 34-38.

35. Іваній І. В. Про філософські та соціологічні засади педагогічного фізкультурно-спортивного процесу. *Science and Education a New Dimenson*, 2018. Vol.VI (68), No.164. P. 19-23.

36. Іваній І., Іваній О., Kharchenko T. Three subject Didactics in Professional-Pedagogical Training of Future Lawycerson the Basis of Acmeculturological Approach. *The Asian International Journal of Life Science*, 2019. Vol. 21(2). P. 479-791. (**Scopus**)

37. Іваній І., Іваній О., Mikhailychenko O., Ponomarenko T., Shapovalova O. Innovative technologies in the teaching of historical, social and human sciences. *Revista Universidad y Sociedad*. Cuba, 2020. Vol.12(5). P. 290-294. (**Scopus, Web of Science**)

38. Іваній Ігор V., Vertel Anton V., Zlenko Nataliia M., Butenko Vita G., Biler Oksana S. Competence and Professional Skills in Training Future Specialists in the Field of Physical Education and Sports. *Propositos y Representaciones*, 2020. Vol.8 (SPE2), e690. Doi: <http://dx.doi.org/10.20511/pyr2020.v8nSPE2.690> (**Web of Science**).

39. Іваній О., Іваній І. Higher professional physical education in the context of acmeculturological paradigm ideas. *Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools*. Canada, 2020. Vol.38. No2. P. 93-98.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

40. Іваній І. В. Проектування компетентнісно-орієнтованого підходу до професійної підготовки вчителя фізичної культури. *Глухівські наукові читання: зб. наук. пр. III Міжнародної наукової конференції (Глухів, 15-17 листопада 2013 р.)*. Глухів: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, 2013. С. 124-126.

41. Іваній І. В. Структура фізичної культури особистості фахівця фізичного виховання та спорту із позицій компетентнісного підходу. *Проблеми модернізації змісту і організації освіти на засадах компетентнісного підходу: матер. Міжнар. наук.-метод. конф. (Харків, 27-28 листопада 2014 р.)*. Харків: ХНАДУ, 2014. С. 42-46.

42. Іваній І. В. Методичні аспекти підготовки фахівців фізичного виховання та спорту за принципами ЄКТС. *Сучасні проблеми фізичного виховання*

та спорту різних груп населення: матер. XV міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених (Суми, 23-24 квітня 2015 р.). Суми: Вид-во СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2015. С. 210-214.

43. Іваній І. В. Організаційно-педагогічні умови формування інноваційної культури майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту. *Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін*: матер. III Міжнар. наук.-практ. конфер. (Суми, 06-07 квітня 2016 р.). Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2016. С. 139-141.

44. Іваній І.В. Ідеї олімпізму у базових смислах професійно-педагогічної культури фахівця. *Професійна культура фахівця: сутність, реалії, перспективи*: зб. матер. II Міжнар. наук.-практ. конфер. (Суми, 23-24 листопада 2016 р.). Суми: СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2016. С. 86-90.

45. Іваній І. В. Організаційно-методична система формування професійно-педагогічної культури студентів фізкультурних спеціальностей. *Сучасні проблеми фізичного виховання та спорту різних груп населення*: матер. XVI міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених (Суми, 18-19 травня 2017 р.). Суми: СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2017. С. 67-73.

46. Іваній І. В. Моніторинг професійної придатності до діяльності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту. *Сучасні проблеми фізичного виховання та спорту різних груп населення*: матер. XVII Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених (Суми, 17-18 травня 2018 р.). Суми: СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2018. С. 201-206.

47. Іваній І. В. Акме-культурологічний вимір професійної фізкультурної освіти (теоретико-методологічний аспект). *Сучасні інновації у сфері педагогіки та психології*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 30 листопада – 1 грудня 2018 р.). Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського, 2018. С. 56-59.

48. Іваній І.В. Професійно-педагогічна підготовка фахівців фізичного виховання та спорту у США. *Сучасні проблеми фізичного виховання та спорту різних груп населення*: матер. XVI міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених (Суми, 23-24 травня 2019 р.). Суми: СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2019. С. 186-190.

49. Іваній І.В. Про використання ІТ для формування професійно-педагогічної культури фахівця з ФКіС. *Діджиталізація в Україні: інновації в освіті, науці, бізнесі*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Бердянськ, 16-18 вересня 2019 р.). Бердянськ, 2019. С. 134-135.

50. Іваній І.В. Про акме-культурологічний підхід у професійній підготовці фахівця. *Економіка, управління, освіта і наука: трансфер теорії і практики в умовах цифрової глобалізації* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Мелітополь, 14-15 січня 2020 р.). Мелітополь, 2020. С. 146.

Навчально-методичні посібники і рекомендації:

51. Іваній І. В. *Фізична культура особистості фахівця фізичного виховання та спорту*: навч.-метод. посіб. Суми: Університетська книга, 2014. 128 с.

- 52. Іваній І.В.,** Гончаренко В.І., Кудренко А.І. *Олімпійський спорт*: навч. посібник. Суми Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2014. 364 с.
- 53. Іваній І. В.** *Здоров'язбережувальна компетентність фахівця фізичного виховання та спорту*: метод. реком. Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2015. 44 с.
- 54. Іваній І. В.** *Комунікативна компетентність фахівця фізичного виховання та спорту*: метод. реком. Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2015. 42 с.
- 55. Іваній І.В.,** Сергієнко В.М. *Психологія фізичного виховання та спорту*: навч.-метод. посібник. Суми Вид-во ФОП Цьома С.П., 2016. 204 с.
- 56. Іваній І. В.** *Соціокультурна компетентність фахівця фізичного виховання та спорту*: метод. реком. Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2016. 40 с.
- 57. Іваній І. В.** *Основи професійно-педагогічної культури фахівця фізичного виховання та спорту*: навч.-метод. посіб. Суми: ФОП Цьома С.П., 2017. 156 с.
- 58. Іваній І. В.** *Моніторинг та самооцінка якості професійно-педагогічної підготовки студентів фізкультурно-спортивних спеціальностей*: навч.-метод. посіб. Суми: ФОП Цьома С.П., 2017. 142 с.
- 59. Іваній І.,** Іваній О. *Розвиток професійної самосвідомості майбутнього фахівця фізвиховання*: метод. реком. Reau Bassin: Lambert Academic Publinsing RU, 2017. 44 с.
- 60. Іваній І. В.** *Основи професійно-педагогічної культури фахівців фізичного виховання та спорту*: робоча навч. програма для спеціальностей «014 Фізичне виховання», «017 Фізична культура і спорт», галузь знань «01 Освіта». Суми: ФОП Цьома С.П., 2017. 44 с.
- 61. Іваній І.В.** *Історія фізкультурно-спортивного руху*: навч.-метод. посібник. Суми Вид-во ФОП Цьома С.П., 2018. 128 с.

АНОТАЦІЇ

Іваній І.В. **Акме-культурологічні засади професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту.** – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет». – Слов'янськ, 2021.

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та наукове розв'язання проблеми професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту, побудованої на акме-культурологічних засадах. Розроблено, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено систему професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з ФКіС на акме-культурологічних засадах, яку візуалізовано у вигляді сукупності п'яти структурних блоків (цільовий, теоретико-методологічний, змістовий, організаційно-процесуальний, критеріально-оцінювальний). Встановлено синергетичний зв'язок акмеологічного

та культурологічного підходів як ефективної основи професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з ФКіС та введено у науковий обіг категорію «акме-культурологічний підхід», представлено її авторське трактування. Визначено сутність поняття «професійно-педагогічна культура фахівця ФКіС» та описано його структуру. Обґрунтовано педагогічні умови професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту, побудованої на акме-культурологічних засадах. Удосконалено змістове наповнення навчальних дисциплін професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту, методи й організаційні форми навчання, які сприяють формуванню професійно-педагогічної культури фахівців ФКіС. Розроблено діагностичний апарат для визначення рівнів сформованості професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту.

Ключові слова: професійно-педагогічна підготовка, майбутні фахівці ФКіС, професійно-педагогічна культура, акме-культурологічні засади, акмеологічний підхід, культурологічний підхід.

Иваний И.В. Акме-культурологические основы профессионально-педагогической подготовки будущих специалистов по физической культуре и спорту. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Государственное высшее учебное заведение «Донбасский государственный педагогический университет». – Славянск, 2021.

В диссертации осуществлено теоретическое обобщение и предложено научное решение проблемы профессионально-педагогической подготовки будущих специалистов по физической культуре и спорту, построенной на акме-культурологических подходах. Разработана, теоретически обоснована и экспериментально проверена система профессионально-педагогической подготовки будущих специалистов по ФКиС с учетом акме-культурологического подхода, которая подана в виде совокупности пяти структурных блоков (целевой, теоретико-методологический, содержательный, организационно-процессуальный, критериально-оценочный). Установлено синергетическую связь акмеологического и культурологического подходов как эффективной основы профессионально-педагогической подготовки будущих специалистов по ФКиС. Введена в научный оборот категория «акме-культурологический подход», представлена ее авторская трактовка. Определена сущность понятия «профессионально-педагогическая культура специалиста ФКиС» и описана его структура. Обоснованы педагогические условия профессионально-педагогической подготовки будущих специалистов по физической культуре и спорту с учетом акме-культурологического подхода. Усовершенствовано содержательное наполнение учебных дисциплин профессионально-педагогической подготовки будущих специалистов по физической культуре и спорту, методы и организационные формы обучения, которые способствуют формированию профессионально-педагогической культуры специалистов ФКиС.

Разработан диагностический аппарат для определения уровней сформированности профессионально-педагогической культуры будущих специалистов по физической культуре и спорту.

Ключевые слова: профессионально-педагогическая подготовка, будущие специалисты ФКиС, профессионально-педагогическая культура, акме-культурологические основы, акмеологический подход, культурологический подход.

Ivanii I. V. Acme-culturological principles of professional-pedagogical training of future specialists of physical education and sports. – Qualification scientific work published in manuscript form.

The thesis for a Doctor of Pedagogics degree in the specialty 13.00.04 – Theory and Methodology of Professional Education. – State Higher Educational Establishment “Donbas State Pedagogical University”. – Sloviansk, 2021.

In the thesis research, a system of professional-pedagogical training of future specialists in physical education and sports based on the acme-culturological approach was developed, scientifically justified, experimentally tested and implemented. The expediency of combining acme and the culturological paradigm in a single acme-culturological approach is scientifically justified, which is the most suitable for ensuring the quality of professional-pedagogical training of future specialists in physical education and sports, the process of their professional and pedagogical formation, and forms its methodological basis. The identified research problem is formulated as following: what are the leading theoretical, methodological and technological bases, trends, principles and pedagogical conditions for the effective implementation of the acme-culturological approach in the professional and pedagogical training of future specialists in physical education and sports.

The conceptual apparatus of the educational component is described and the scientific thesaurus of the special (acme-culturological) component of professional-pedagogical training of future specialists in physical education and sports is revealed. The author’s interpretation of the concepts is presented: “acme-culturological (integrative) approach to professional-pedagogical training of future specialists of physical education and sports is considered as a set of interrelated theoretical-methodological provisions of pedagogical acmeology and cultural studies, providing an analysis of professional-pedagogical training through the prism of individual, personal and subjective-activity characteristics of the future specialist in their unity, in all relationships to achieve personal and professional-pedagogical self-realization while studying and performing professional-pedagogical tasks and provide directions of professional-pedagogical training for the formation of a specialist’s personality as a subject of professional-pedagogical culture”; “professional-pedagogical training of future specialists in physical education and sports in the study is considered as a consistent process of formation of professional-pedagogical culture of the future specialist, provides its professional-pedagogical formation and development, the ability to learn, self-development, self-improvement throughout life, in order to maximize personal and professional-pedagogical self-realization, aimed at organizing physical

education of various segments of the population and successful work in all levels of the sports movement and competitiveness in the domestic and world labour market”.

The structural components of the professional-pedagogical culture of future specialists of physical education and sports, which is formed in the system of their professional-pedagogical training on acme-culturological principles, are theoretically justified. It is established that the professional-pedagogical culture of the future specialist is a multi-structural personal phenomenon, provided by interrelated, interdependent and complementary motivational-axiological, cognitive, activity and reflexive components. The criteria (motivational-axis, gnostic, effective and behavioral), indicators and levels (low, medium, high) of formation of professional-pedagogical culture, which are the basis of the life strategy of a specialist focused on success, on achieving professionalism and pedagogical skill in the work of the chosen profession, are determined.

The concept of professional-pedagogical training of future specialists in physical education and sports on acme-culturological principles, as a theoretical basis for improving the quality of education in higher education institutions, is developed and theoretically justified, which is considered at the methodological, theoretical and methodological levels, taking into account domestic and foreign experience of such training. It is shown that the introduction of acme-culturological (integrative) approach involves conceptual transformations of the main structural components of professional-pedagogical training of future specialists in physical education and sports in the goals, content, pedagogical technologies of the educational environment, organizational, managerial and effective levels. With the aim to realise the concept, the model of system of professional-pedagogical training of future specialists in physical education and sport for acme-culturological principles, which is built taking into account requirements for future professional-pedagogical activities, provides quality of professional-pedagogical training of future specialists and consists of structural blocks: the target (goal and objectives); theoretical-methodological (methodological approaches and principles of teaching – general pedagogical, physical education, acme-culturological); content (motivational-indicative, personal-cognitive, activity-procedural and creative components); organizational-procedural (forms, methods, tools, stages (bachelor's and master's levels of education) and functions of professional-pedagogical training of future specialists); criteria-evaluation (criteria, indicators and levels of professional and pedagogical culture formation). The result of the implementation of the author's system of professional-pedagogical training for acme-culturological principles is formed professional-pedagogical culture of future specialists of physical education and sports as a basis of formation in the process of learning (and further development of professional-pedagogical activity) their professionalism and pedagogical skills.

Key words: professional-pedagogical training, future specialists of physical education and sports, professional-pedagogical culture, acme-culturological approach, acmeological approach, culturological approach.

Підп. до друку 16.08.2021.
Формат 60x84/16. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсетний. Друк офсетний. Ум. друк. арк. 1,9.
Ум. фарб.-відб. 1,9. Обл.-вид. арк. 1,9.
Тираж 100 пр. Вид. №13

Видавець і виготовлювач:
ФОП Цьома С.П. 40002, м. Суми, вул. Роменська, 100.
Тел.: 066-293-34-29.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
серія ДК, № 5050 від 23.02.2016.